

Fælles Mål

Faghæfte 8

Billedkunst

Fælles Mål – Faghæfte 8 – Billedkunst

Publikationen indgår i Uddannelsesstyrelsens håndbogsserie som nr. 7-2004

Grafisk tilrettelæggelse: Schwander Kommunikation

1. udgave, 1. oplag, april 2004

ISBN 87-603-2373-6

ISBN (WWW) 87-603-2375-2

ISSN 1399-2260

Uddannelsesstyrelsens håndbogsserie (Online) 1399-7394

Udgivet af Undervisningsministeriet, Uddannelsesstyrelsen, Område for Grundskolen

Bestilles (UVM 5-444) hos:
Undervisningsministeriets forlag
Strandgade 100 D
1401 København K
Tlf. nr.: 3392 5220
Fax nr.: 3392 5219
E-mail: forlag@uvm.dk
eller hos boghandlere

Tryk: Scanprint as

Printed in Denmark 2004

Indhold

4	Forord
5	Indledning
7	Folkeskolens formål
8	Om Fælles Mål
10	Læreplan
10	Signalement af faget
11	Formål for faget
12	Slutmål
12	Efter 5. klassetrin
13	Trinmål
13	Efter 2. klassetrin
14	Efter 5. klassetrin
16	Trinmål – synoptisk opstillet
20	Beskrivelser
20	Udviklingen i undervisningen på 1. og 2. klassetrin
21	Udviklingen i undervisningen på 3., 4. og 5. klassetrin
24	Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet
30	Læseplan
30	1. forløb – 1.-2. klassetrin
32	2. forløb – 3.-5. klassetrin
35	Billedkunst som valgfag
36	Læreplan for billedkunst som valgfag
36	Signalement af billedkunst som valgfag
37	Formål for billedkunst som valgfag
38	Slutmål for billedkunst som valgfag
39	Læseplan for billedkunst som valgfag
41	Undervisningsvejledning

Forord

Med fornyelsen af folkeskoleloven har regeringen først og fremmest ønsket at styrke fagligheden. Eleverne skal – uanset hvor i landet de går i skole – have mulighed for at tilegne sig de samme kundskaber og færdigheder, og enhver må kunne danne sig et overblik over, hvilke mål der arbejdes hen mod. Det er en forudsætning for at sikre kvaliteten i folkeskolen.

Jeg har valgt at kalde de nye faghæfter for FÆLLES MÅL. Fælles Mål dækker over de to vigtigste sæt af faglige tekster til skolens fag og emner. For det første de bindende fælles nationale mål i form af fagformål, centrale kundskabs- og færdighedsområder (slutmål) og trinmål samt mål og bindende indholdsbeskrivelser for børnehaveklassen. For det andet de vejledende læseplaner og beskrivelser af udviklingen i undervisningen frem mod trin- og slutmål. Når de lokale læseplaner og beskrivelser er endeligt godkendt af kommunalbestyrelsen, bliver også de bindende – og dermed fælles – for den enkelte skole.

Fælles Mål har til hensigt at gøre det muligt at følge udviklingen i elevernes kundskabstilegnelse – fra de starter i børnehaveklassen, til de forlader folkeskolen. I en rummelig folkeskole skal alle børn have mulighed for at lære så meget som muligt. Skolens undervisning skal fortsat tage udgangspunkt i det enkelte barns styrkeområder, samtidig med at barnet bringes frem mod de fælles mål. Netop derfor er det helt afgørende, at lærerne og børnehaveklasselederne fortsat har frihed til – og dermed også ansvar for – at tilrettelægge undervisningen, så den tilgodeser den enkelte elev.

Folkeskolens formålsparagraf udtrykker fortsat på meget fin vis folkeskolens værdigrundlag og angiver den overordnede indholdsramme for skolens arbejde med elevernes alsidige personlige udvikling. Det handler om at lære noget, og det handler om at udvikle sig som menneske.

Det er i den enkelte kommune og på den enkelte folkeskole, at kvaliteten i folkeskolen skabes. Dette kan kun ske i et frugtbart samarbejde mellem lærere, børnehaveklasseledere, pædagoger, skolens øvrige medarbejdere og ledelse. Skolen har en væsentlig plads at udfylde i det enkelte barns liv, og et godt samarbejde med forældrene er en forudsætning for, at skolen kan løse sine opgaver.

Jeg håber, at de nye Fælles Mål hæfter bliver et godt værktøj i dagligdagen på skolerne.

ULLA TØRNÆS
Undervisningsminister

Indledning

Fælles Mål for undervisningen kan medvirke til at styrke kvaliteten i folkeskolen på en række områder. Trinmål og slutmål kan give lærerne et klart og tydeligt billede af, hvad eleverne skal lære, uden at der tages stilling til hvordan. Trinmål og slutmål er samtidig et dialogværktøj mellem lærer og elev, lærere indbyrdes, mellem skoleleder og lærerteam samt mellem skole og hjem.

De fælles mål skal sikre en fælles folkeskole. Eleverne skal – uanset hvor i landet de går i skole – have mulighed for at tilegne sig de samme kundskaber og færdigheder. Målbeskrivelserne skal endvidere hjælpe lærere, forældre og elever med at være opmærksomme på, om en elev har brug for større udfordringer, støtte eller særlig opmærksomhed. Målene er således i høj grad et værktøj, der fremmer undervisningsdifferentiering.

Fælles Mål er en videreudvikling af Klare Mål. Det arbejde, som skolerne har iværksat med at planlægge undervisning ud fra målbeskrivelser, kan fortsætte. Tidligere kunne kommunerne vælge at gøre Undervisningsministeriets vejledende delmål til deres egne eller fastsætte egne delmål. Det nye er, at alle kommuner og skoler fremover skal følge de samme trinmål. Dertil kommer, at børnehaveklassens mål og indhold er blevet præciseret, således at der nu er fælles regler for, hvad børnene skal lære i børnehaveklassen. Hermed har børnehaveklassens undervisning fået vilkår, som er sammenlignelige med undervisningen på de efterfølgende klassetrin.

I forbindelse med revisionen af faghæfterne indføres to nye begreber: Læreplan og Undervisningsvejledning (tidligere: Vejledning). Læreplanen indeholder en præambel (et signalement af faget), fagets formål, CKF/slutmål, trinmål, vejledende beskrivelser af udviklingen i undervisningen frem mod trin- og slutmål samt den vejledende læseplan. Undervisningsvejledningen indeholder som hidtil en vejledning i form af en række råd og vink til undervisningen. De to begreber – læreplan og undervisningsvejledning – er valgt for at skabe overensstemmelse i sprogbrug mellem folkeskole og ungdomsuddannelse med henblik på at fremme samarbejdet og kontinuiteten i uddannelsessystemet.

I forbindelse med omdannelsen af delmål til trinmål er der foretaget visse konsekvensrettelser i de vejledende læseplaner. De overskrifter, som de centrale kundskabs- og færdighedsområder er bygget op om, kan fremover genfindes i læseplanerne.

Som noget nyt skal kommunerne udarbejde beskrivelser af udviklingen i undervisningen frem mod trin- og slutmål. Ifølge folkeskoleloven udsender undervisningsministeren et vejledende materiale til understøttelse af disse beskrivelser. Materialet er indeholdt i læreplanen for det enkelte fag.

Skolernes arbejde med elevernes alsidige personlige udvikling skal også videreføres. Forpligtelsen er nu indskrevet i selve folkeskoleloven.

KIM MØRCH JACOBSEN
Uddannelsesdirektør

Folkeskolens formål

Fra bekendtgørelse af lov om folkeskolen nr. 870 af 21. oktober 2003

§ 1. Folkeskolens opgave er i samarbejde med forældrene at fremme elevernes tilegnelse af kundskaber, færdigheder, arbejdsmetoder og udtryksformer, der medvirker til den enkelte elevs alsidige personlige udvikling.

Stk. 2. Folkeskolen må søge at skabe sådanne rammer for oplevelse, virkelyst og fordybelse, at eleverne udvikler erkendelse, fantasi og lyst til at lære, således at de opnår tillid til egne muligheder og baggrund for at tage stilling og handle.

Stk. 3. Folkeskolen skal gøre eleverne fortrolige med dansk kultur og bidrage til deres forståelse for andre kulturer og for menneskets samspil med naturen. Skolen forbereder eleverne til medbestemmelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre. Skolens undervisning og hele dagligliv må derfor bygge på åndsfrihed, ligeværd og demokrati.

§ 2. Folkeskolen er en kommunal opgave. Kommunalbestyrelsen har ansvaret for, at alle børn i kommunen sikres vederlagsfri undervisning i folkeskolen. Kommunalbestyrelsen fastlægger, jf. § 40, mål og rammer for skolernes virksomhed inden for denne lov.

Stk. 2. Den enkelte skole har inden for de givne rammer ansvaret for undervisningens kvalitet i henhold til folkeskolens formål, jf. § 1, og fastlægger selv undervisningens organisering og tilrettelæggelse.

Stk. 3. Elever og forældre samarbejder med skolen om at leve op til folkeskolens formål.

Om Fælles Mål

Med Lov om ændring af lov om folkeskolen af 30. april 2003 fastsættes fælles nationale mål for undervisningen. Det indebærer, at undervisningsministeren – i lighed med tidligere – fastsætter regler om formålet med undervisningen og om centrale kundskabs- og færdighedsområder, dvs. slutmål, for alle folkeskolens 42 fag og emner.

Endvidere fastsætter undervisningsministeren som noget nyt bindende mål – trinmål – på bestemte klassetrin. Trinmålene fastsættes, hvor det er pædagogisk begrundet ud fra det enkelte fags vejledende timetal, opbygning og progression.

Folkeskolens formål						
Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	
						Fagets formål
						CKF slutmål
						Trinmål
						Beskrivelser
						Læseplan
						Undervisningsvejledning

Slutmål og trinmål angiver fælles nationale mål for, hvad undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig af kundskaber og færdigheder i faget eller emnet, henholdsvis ved afslutningen af undervisningen og ved afslutningen af bestemte klassetrin.

Slutmålene – eller de centrale kundskabs- og færdighedsområder – er de langsigtede mål, som skal fungere som pejlemærker for undervisningen i hele forløbet. Trinmålene er de kortsigtede mål, som anvendes i forbindelse med planlægning og evaluering af undervisningen, som dialogredskab og som områder i forbindelse med vurderingen af elevens udbytte af undervisningen.

Ved udformningen af trinmål er der taget udgangspunkt i de vejledende delmål fra Klare Mål. Der er dog sket nogle justeringer som følge af, at minimumstimetallet øges, at der er kommet et minimumstimetal i visse fag, og at der i visse fag sker en ændring i begyndelses- og sluttidspunktet.

Undervisningsministeren udsender vejledende læseplaner, der angiver indholdet i undervisningen. Kommunalbestyrelsen godkender efter indstilling fra skolebestyrelsen skolens læseplaner.

Som et nyt element i det faglige hierarki skal kommunen udarbejde beskrivelser af udviklingen i undervisningen frem mod trin- og slutmål. Beskrivelserne anvendes som et redskab i lærernes planlægning af undervisningen og i samarbejdet om fag og tværfaglige forløb med henblik på at understøtte den enkelte elevs udvikling og behov.

Undervisningsministeren udsender vejledende beskrivelser. Kommunalbestyrelsen godkender beskrivelserne efter indstilling fra skolebestyrelsen.

Med fornyelsen af folkeskoleloven har undervisningsministeren hjemmel til at fastsætte en indholdsbeskrivelse, der angiver mål for børnehaveklassen. Mål og indhold for børnehaveklassen er udformet som et faghæfte og findes ligesom de øvrige fag og emner på hjemmesiden.

Fagenes teksthierarki

1993-loven	Klare Mål	Fælles Mål	
Formål CKF (Prøvebestemm.)	Formål CKF (Slutmål) (Prøvebestemm.)	Formål Slutmål – CKF Trinmål (Prøvebestemm.)	Centrale bestemmelser
Læseplaner	Delmål Læseplaner Elevens alsidige	Beskrivelser Læseplaner Elevens alsidige	Lokale bestemmelser
Vejledning	Vejledning	Undervisnings- vejledning	Vejledende tekster

Undervisningsministeren udsender endvidere et vejledende materiale om beskrivelsen af elevernes alsidige personlige udvikling med udgangspunkt i folkeskolens formålsparagraf. Kommunalbestyrelsen skal sikre, at hensynet til elevernes alsidige personlige udvikling er tilgodeset gennem beskrivelser i læseplanerne eller på anden hensigtsmæssig måde. “Elevernes alsidige personlige udvikling” er udformet som et faghæfte og findes ligesom de øvrige fag og emner på hjemmesiden.

Formål – fag og alsidig personlig udvikling

Mange måder at lære på				Lyst til at lære			At lære sammen med andre		
Folkeskolens formål									
Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fag

I praksis udmøntes undervisningsministerens hjemmel til at udsende bindende og vejledende faglige tekster ved dels at udsende 25 faghæfter – hvoraf dette hæfte er ét af dem – dels ved at oprette en hjemmeside for alle fag og emner:

<http://www.faellesmaal.uvm.dk>

Læreplan for billedkunst består af:

- **Signalement**
- **Formål**
- **Slutmål**
- **Trinmål**
- **Beskrivelser**
- **Læseplan**

Signalement af faget

Der undervises i billedkunst på 1.-5. klassetrin.

De centrale kundskabs- og færdighedsområder er:

Billedfremstilling

Billedkundskab

Visuel kommunikation.

I billedkunst skal de grundlæggende kundskaber og færdigheder i de tre områder udvikles som en helhed gennem fagets klassetrin både i faget billedkunst, og når billedkunst indgår i tværgående emner og problemstillinger.

De centrale kundskabs- og færdighedsområder er grundlaget for tilrettelæggelsen, gennemførelsen og evalueringen af undervisningen, således at eleverne får mulighed for at

- fremstille billeder og arbejde med billedsproget som en del af deres personlige udvikling
- opleve billeder og udtrykke sig eksperimenterende i praktisk billedarbejde
- anvende kunst og visuelle kulturformer i forskellige kontekster
- udvælge, afkode, vurdere og kommunikere billedsproglige udtryk.

Formål for faget

Formålet med undervisningen i billedkunst er, at eleverne ved at skabe, opleve og analysere billeder bliver i stand til at se og sanse på en rig og nuanceret måde og at bruge og forstå billedsprog som et personligt meddelelses- og udtryksmiddel.

Stk. 2. Eleverne skal i arbejdet med plane, rumlige og elektroniske billeder tilegne sig viden og indsigt og få lyst til og grundlag for at udtrykke sig i og med billeder.

Stk. 3. Som led i deres æstetiske udvikling og som medskabere af kultur udvikler eleverne fortrolighed med kunstens og massekulturens billedformer, og de forstår betydningen heraf i egen og i fremmede kulturer.

Slutmål

Efter 5. klassetrin

Billedfremstilling

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- udtrykke sig i plant, rumligt og elektronisk billedarbejde
- anvende forskellige teknikker, metoder og materialer hensigtsmæssigt i plant, rumligt og elektronisk billedarbejde
- anvende praktiske erfaringer og teoretisk viden om formsproglige elementer, som form, farve og komposition i billedarbejde
- eksperimentere med billeder
- vælge form i forhold til indhold i billedarbejde
- udvælge, anvende og kombinere forskellige billedudtryk
- bruge aspekter af kunst, arkitektur og design i en vekselvirkning mellem teoretisk og praktisk billedarbejde
- bruge forskellige billedkulturer i billedarbejde
- deltage i billedarbejde sammen med andre.

Billedkundskab

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- samtale om billeder
- iagttage, beskrive, fortolke og vurdere billeder
- genkende forskellige billedkategorier og -genrer
- arbejde med billeder i forskellige sammenhænge med baggrund i den historiske og sociale kontekst, de er skabt i
- se forskel på forskellige kulturers billedformer.

Visuel kommunikation

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- kommunikere idéer og betydninger i visuelle udtryk
- vælge og anvende forskellige billedformer i formidlingen
- præsentere egne og andres billeder, først og fremmest mundtligt og ved udstillinger
- bidrage med visuelle udtryk i kulturprojekter i eller uden for skolen.

Trinnål

Efter 2. klassetrin

Billedfremstilling

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- fremstille skitser og billeder på baggrund af følelser, fantasier og iagttagelser
- tegne og male med vægt på fortælling
- anvende tørre og våde farver i plant billedarbejde med enkle teknikker bl.a. inden for tegning, grafik, maleri, collage og foto
- anvende forskellige rumlige former, først og fremmest i modelleret og sammensat form, bl.a. i ler
- anvende computerens billedskabende muligheder i maleprogrammer
- gemme og hente billedfiler i forbindelse med billedarbejde
- anvende enkle farveblandinger
- eksperimentere med form, farve, komposition med vægt på billedfortællinger
- eksperimentere med enkle teknikker, materialer og værktøjer
- kende til enkle arkitektur- og designudtryk, først og fremmest i bygninger og brugsting
- deltage aktivt i billedarbejde både i grupper og selvstændigt.

Billedkundskab

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- beskrive billeders indhold og historie i billedsamtaler
- undersøge og vurdere egne og andres billeder
- genkende motivkredse, herunder portrætter og familiebilleder
- anvende egne sanseoplevelser fra nærmiljøet i billedarbejdet
- kende til forskellige billedmedier, herunder tegneserier, plakater, postkort og frimærker.

Visuel kommunikation

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- anvende billedet som et personligt meddelelsesmiddel
- anvende visuelle udtryk i fælles projekter
- anvende billeder fra forskellige medier herunder tegneserier, plakater og postkort
- arbejde med enkle kombinationer af tekster og billeder bl.a. til selvfremlagte bøger

Trinmål

- præsentere egne billeder først og fremmest for klassen, forældre eller ved arrangementer og udstillinger på skolen
- bidrage med billeder bl.a. til klasseblad, skoleblad, temauger, emnedage og billedudstillinger i nærmiljøet.

Efter 5. klassetrin

Billedfremstilling

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- fremstille skitser og billeder på baggrund af ideer, følelser, holdninger og ved direkte iagttagelser
- anvende elementær indsigt i brug af teknikker, metoder og materialer i tegning, maleri, collage, grafikformer, foto og skærmbaserede billeder
- anvende tegneteknikker til at udtrykke lys, skygge, bevægelse og dybde i billeder
- anvende skulpturelle materialer, hvor der arbejdes med modellering, sammenføring og udhugning
- udtrykke sig i forskellige former for levende billeder, først og fremmest video
- anvende computerens billedskabende muligheder i male- og billedbehandlingsprogrammer
- anvende digitalkamera og scanner i forbindelse med billedarbejder, bl.a. som forlæg, illustration og dokumentation
- anvende begreber fra informationsteknologien, herunder billedfiltyper og billedfil-formater
- anvende farvens virkemidler til at skabe kontrast, dybde og stemning i billeder
- arbejde med former og komposition i billedfladen, herunder størrelse, placering og kontrast
- eksperimentere med streg, flade, form, tekstur, valør, komposition, rum, rytme, spænding og bevægelse
- eksperimentere med teknikker, materialer og værktøjer
- skelne mellem og anvende forskellige billedformer, bl.a. plakater, logo og instruktionstegning
- kombinere billedformer og udtryksformer, bl.a. statiske, levende og rumlige billeder samt tekst og lyd
- anvende kunst, arkitektur og design bl.a. ved udformning af enkle modeller
- hente inspiration i billedkunsten, i egen kultur og andre kulturer, bl.a. på udstillinger, i film, billedbaser og i forskellige miljøer
- fremstille billeder i et samarbejde med andre.

Billedkundskab

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- anvende faglige begreber i samtaler om billeders indhold og form
- undersøge, analysere, kategorisere og vurdere egne og andres billedsproglige udtryk
- genkende enkle stilarter og udtryksformer fra forskellige historiske perioder
- anvende billederfaringer fra museer, udstillinger og offentlige rum i eget billedarbejde
- hente og bruge kunstbilleder og fotos fra diskette, cd-rom eller internet
- skelne mellem forskellige kulturers billeder.

Visuel kommunikation

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- anvende billedet som et personligt kommunikations- og meddelelsesmiddel
- anvende computergrafik i forbindelse med layout, bl.a. i foldere, tekster og på skilte
- udtrykke sig i forskellige billedformer, herunder maleri, tableau, udstillingsvindue, video og multimedie
- anvende visuelle virkemidler i forbindelse med præsentationer af egne og andres billeder
- deltage i kulturelle billedarrangementer på skolen og i nærmiljøet, bl.a. udsmykningsopgaver og medievirksomhed.

Trinmål – synoptisk opstillet

Billedfremstilling

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

Efter 2. klassetrin

- fremstille skitser og billeder på baggrund af følelser, fantasier og iagttagelser
- tegne og male med vægt på fortælling
- anvende tørre og våde farver i plant billedarbejde med enkle teknikker bl.a. inden for tegning, grafik, maleri, collage og foto
- anvende forskellige rumlige former, først og fremmest i modelleret og sammensat form, bl.a. i ler
- anvende computerens billedskabende muligheder i maleprogrammer
- gemme og hente billedfiler i forbindelse med billedarbejde
- anvende enkle farveblandinger
- eksperimentere med form, farve, komposition med vægt på billedfortællinger
- eksperimentere med enkle teknikker, materialer og værktøjer
- kende til enkle arkitektur- og designudtryk, først og fremmest i bygninger og brugsting
- deltage aktivt i billedarbejde både i grupper og selvstændigt

Trinmål – synoptisk opstillet

Billedfremstilling

Efter 5. klassesetrin

- fremstille skitser og billeder på baggrund af ideer, følelser, holdninger og ved direkte iagttagelser
- anvende elementær indsigt i brug af teknikker, metoder og materialer i tegning, maleri, collage, grafikformer, foto og skærm baserede billeder
- anvende tegneteknikker til at udtrykke lys, skygge, bevægelse og dybde i billeder
- anvende skulpturelle materialer, hvor der arbejdes med modellering, sammenføje og udhugning
- udtrykke sig i forskellige former for levende billeder, først og fremmest video
- anvende computerens billedskabende muligheder i male- og billedbehandlingsprogrammer
- anvende digitalkamera og scanner i forbindelse med billedarbejder, bl.a. som forlæg, illustration og dokumentation
- anvende begreber fra informationsteknologien, herunder billedfiltyper og billedfilformater
- anvende farvens virkemidler til at skabe kontrast, dybde og stemning i billeder
- arbejde med former og komposition i billedfladen, herunder størrelse, placering og kontrast
- eksperimentere med streg, flade, form, tekstur, valør, komposition, rum, rytme, spænding og bevægelse
- eksperimentere med teknikker, materialer og værktøjer
- skelne mellem og anvende forskellige billedformer, bl.a. plakater, logo og instruktionstegning
- kombinere billedformer og udtryksformer, bl.a. statiske, levende og rumlige billeder samt tekst og lyd
- anvende kunst, arkitektur og design bl.a. ved udformning af enkle modeller
- hente inspiration i billedkunsten, i egen kultur og andre kulturer, bl.a. på udstillinger, i film, billedbaser og i forskellige miljøer
- fremstille billeder i et samarbejde med andre

Trinmål – synoptisk opstillet

Billedkundskab

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

Efter 2. klassetrin

- beskrive billeders indhold og historie i billedsamtaler
- undersøge og vurdere egne og andres billeder
- genkende motivkredse, herunder portrætter og familie billeder
- anvende egne sanseoplevelser fra nærmiljøet i billedarbejdet
- kende til forskellige billedmedier, herunder tegneserier, plakater, postkort og frimærker

Trinmål – synoptisk opstillet

Visuel kommunikation

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

Efter 2. klassetrin

- anvende billedet som et personligt meddelelsesmiddel
- anvende visuelle udtryk i fælles projekter
- anvende billeder fra forskellige medier herunder tegneserier, plakater og postkort
- arbejde med enkle kombinationer af tekster og billeder bl.a. til selvfremskillede bøger
- præsentere egne billeder først og fremmest for klassen, forældre eller ved arrangementer og udstillinger på skolen
- bidrage med billeder bl.a. til klasseblad, skoleblad, temauger, emnedage og billedudstillinger i nærmiljøet

Trinnål – synoptisk opstillet

Billedkundskab

Efter 5. klassesetrin

- anvende faglige begreber i samtaler om billeders indhold og form
- undersøge, analysere, kategorisere og vurdere egne og andres billedsproglige udtryk
- genkende enkle stilarter og udtryksformer fra forskellige historiske perioder
- anvende billederfaringer fra museer, udstillinger og offentlige rum i eget billedarbejde
- hente og bruge kunstmalerier og fotos fra diskette, cd-rom eller internet
- skelne mellem forskellige kulturers billeder

Trinnål – synoptisk opstillet

Visuel kommunikation

Efter 5. klassesetrin

- anvende billedet som et personligt kommunikations- og meddelelsesmiddel
- anvende computergrafik i forbindelse med layout, bl.a. i foldere, tekster og på skilte
- udtrykke sig i forskellige billedformer, herunder maleri, tableau, udstillingsvindue, video og multimedie
- anvende visuelle virkemidler i forbindelse med præsentationer af egne og andres billeder
- deltage i kulturelle billedarrangementer på skolen og i nærmiljøet, bl.a. udsmykningsopgaver og medievirksomhed

Beskrivelser

Udviklingen i undervisningen på 1. og 2. klassetrin

Billedfremstilling

Undervisningen tager udgangspunkt i elevernes erfaringer med at udtrykke sig i og om billeder. Deres erfaringer og oplevelser samt deres indtryk af de nære omgivelser og hverdagsting udnyttes og inddrages i det billedskabende arbejde.

Der skabes undervisningssituationer, hvor eleverne kan erfare og opleve billedsprogets mange forskellige udtryksmuligheder i et inspirerende miljø, fx ved at se andres kunstværker i og uden for skolen. Ved indbydende og funktionelle undervisningsmiljøer med mange forskellige inspirationskilder stimuleres deres fantasi og lyst til at udtrykke sig i billeder.

Gennem det praktiske billedarbejde udvikler eleverne de grundlæggende kundskaber og færdigheder, som danner basis for deres videre arbejde med billedfremstilling. Deres mulighed for at eksperimentere med teknikker, materialer, komposition, form og farve er central og må gennem hele forløbet tilgodeses gennem varierede undervisningssituationer.

Efterhånden stilles der større krav til fx form, farvevalg, præcision og samarbejde om produkter og præsentation.

Billedkundskab

Undervisningen tager udgangspunkt i billedsamtalen. I første omgang er det elevernes umiddelbare oplevelser og indtryk, der er udgangspunktet, men efterhånden kan læreren stille spørgsmål til forskellige elementer i et billede.

Billedsamtaler anvendes fx som afsæt for små fortællinger og selvstændigt billedarbejde.

Gennem hele forløbet er lærerens varierede valg af motivkredse central for elevernes billedforståelse. Den visuelle kulturs forskellige billedformer inddrages i undervisningen ved, at læreren præsenterer billeder fra forskellige kunstperioder samt omgivelsernes fysiske og flygtige billeder.

Beskrivelser

Visuel kommunikation

Undervisningen skal tilrettelægges, så eleverne oplever, at de kan anvende det billedlige udtryk som et personligt sprog.

Forskellige medier inddrages efterhånden i arbejdet med både selvstændige og fælles produktioner. Det kan være tegneserier, små bøger, modeller, panoramaer, plakater, collager og lignende.

De forskellige muligheder for at formidle elevernes billedsproglige arbejder, bl.a. ved udstillinger, tryk i skoleblade og præsentationer for forældre, udnyttes mest muligt.

Udviklingen i undervisningen på 3., 4. og 5. klassetrin

Billedfremstilling

Undervisningen tager udgangspunkt i de erfaringer og den viden, som eleverne har tilegnet sig gennem billedskabende arbejde på det foregående trin samt de indtryk, som de får ved at beskæftige sig med forskelligartede medier i og uden for skolen.

Billedarbejdet tematiseres ud fra centrale og væsentlige emner, der yderligere kan perspektiveres og udvikles til længere forløb, fx "Min familie" – med undertemaer som fællesskab, generationer og slægt.

Gennem hele forløbet lægges der vægt på, at eleverne udvikler formsproget. I arbejdsprocesserne indgår skitser, forskellige skildringsformer, teknikker og værktøjer. Eleverne kan fx eksperimentere med overflader og tekstur i forbindelse med fremstilling af en skulptur ud fra fantasi, iagttagelser eller forestillinger.

For at kvalificere elevernes billedarbejde tilknyttes der billedkunstoplevelser, fx via billedbaser og besøg på steder, hvor der findes kunstværker.

Ved at kombinere forskellige udtryksformer, fx musik, lyd, billeder og tekst, erfarer eleverne, hvordan billedets indhold kan påvirkes i mange forskellige retninger.

Den visuelle kulturs mangfoldige billedformer, herunder tidens medieformer, inddrages i elevernes eget billedarbejde, fx i form af computergrafik.

Beskrivelser

Billedkundskab

Forskellige stilarter og udtryksformer inden for billedkunst præsenteres og belyses i samtaler om elevernes egne og andres billeder. Elevernes viden om billeders fremstilling og indhold udvikles gennem billedsamtaler i forskellige sammenhænge.

Billedsprogets terminologi præsenteres, efterhånden som billedsamtalen bliver mere krævende og kompleks. Herved vænnes eleverne til at kunne beskrive, forklare, fortolke og diskutere billeders indhold, form og udtryk.

Eleverne udfordres til at eksperimentere med forskellige perioders stiltræk, formsprog og teknikker i deres eget billedarbejde.

Visuel kommunikation

Gennem forskellige formidlingsopgaver bruger eleverne bevidst billedet som et personligt sprog. Der lægges vægt på, at de gennem varierede billedformer og medier formidler iagttagelser, informationer, tanker, forestillinger og holdninger til andre.

Det er derfor centralt, at elevernes billedsproglige arbejde indgår i forskellige formidlingsmæssige sammenhænge i og uden for skolen, fx ved at etablere et fast udstillingssted på skolen, ved samarbejde med andre institutioner eller ved at fremstille hjemmesider og præsentationer.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 1. og 2. klassetrin	Trinmål efter 2. klassetrin
Billedfremstilling Undervisningen tager udgangspunkt i elevernes erfaringer med at udtrykke sig i og om billeder. Deres erfaringer og oplevelser samt deres indtryk af de nære omgivelser og hverdagsting udnyttes og inddrages i det billedskabende arbejde. Der skabes undervisningssituationer, hvor eleverne kan erfare og opleve billedsprogets mange forskellige udtryksmuligheder i et inspirerende miljø, fx ved at se andres kunstværker i og uden for skolen. Ved indbydende og funktionelle undervisningsmiljøer med mange forskellige inspirationskilder stimuleres deres fantasi og lyst til at udtrykke sig i billeder. Gennem det praktiske billedarbejde udvikler eleverne de grundlæggende kundskaber og færdigheder, som danner basis for deres videre arbejde med billedfremstilling. Deres mulighed for at eksperimentere med teknikker, materialer, komposition, form og farve er central og må gennem hele forløbet tilgodeses gennem varierede undervisningssituationer. Efterhånden stilles der større krav til fx form, farvevalg, præcision og samarbejde om produkter og præsentation.	Billedfremstilling • fremstille skitser og billeder på baggrund af følelser, fantasier og iagttagelser • tegne og male med vægt på fortælling • anvende tørre og våde farver i plant billedarbejde med enkle teknikker bl.a. inden for tegning, grafik, maleri, collage og foto • anvende forskellige rumlige former, først og fremmest i modelleret og sammensat form, bl.a. i ler • anvende computerens billedskabende muligheder i maleprogrammer • gemme og hente billedfiler i forbindelse med billedarbejde • anvende enkle farveblandinger • eksperimentere med form, farve, komposition med vægt på billedfortællinger • eksperimentere med enkle teknikker, materialer og værktøjer • kende til enkle arkitektur- og designudtryk, først og fremmest i bygninger og brugsting • deltage aktivt i billedarbejde både i grupper og selvstændigt.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 1. og 2. klassetrin	Trinmål efter 2. klassetrin
Billedkundskab Undervisningen tager udgangspunkt i billedsamtalen. I første omgang er det elevernes umiddelbare oplevelser og indtryk, der er udgangspunktet, men efterhånden kan læreren stille spørgsmål til forskellige elementer i et billede. Billedsamtaler anvendes fx som afsæt for små fortællinger og selvstændigt billedarbejde. Gennem hele forløbet er lærerens varierede valg af motivkredse central for elevernes billedforståelse. Den visuelle kulturs forskellige billedformer inddrages i undervisningen ved, at læreren præsenterer billeder fra forskellige kunstperioder samt omgivelsernes fysiske og flygtige billeder.	Billedkundskab • beskrive billeders indhold og historie i billedsamtaler • undersøge og vurdere egne og andres billeder • genkende motivkredse, herunder portrætter og familie billeder • anvende egne sanseoplevelser fra nærmiljøet i billedarbejdet • kende til forskellige billedmedier, herunder tegneserier, plakater, postkort og frimærker.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 1. og 2. klassetrin	Trinmål efter 2. klassetrin
Visuel kommunikation Undervisningen skal tilrettelægges, så eleverne oplever, at de kan anvende det billedlige udtryk som et personligt sprog. Forskellige medier inddrages efterhånden i arbejdet med både selvstændige og fælles produktioner. Det kan være tegneserier, små bøger, modeller, panoramaer, plakater, collager og lignende. De forskellige muligheder for at formidle elevernes billedsprogliche arbejder, bl.a. ved udstillinger, tryk i skoleblade og præsentationer for forældre, udnyttes mest muligt.	Visuel kommunikation • anvende billedet som et personligt meddelelsesmiddel • anvende visuelle udtryk i fælles projekter • anvende billeder fra forskellige medier herunder tegneserier, plakater og postkort • arbejde med enkle kombinationer af tekster og billeder bl.a. til selv-fremstillede bøger • præsentere egne billeder først og fremmest for klassen, forældre eller ved arrangementer og udstillinger på skolen • bidrage med billeder bl.a. til klasseblad, skoleblad, temauger, emnedage og billedudstillinger i nærmiljøet.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 3., 4. og 5. klassetrin

Billedfremstilling

Undervisningen tager udgangspunkt i de erfaringer og den viden, som eleverne har tilegnet sig gennem billedskabende arbejde på det foregående trin samt de indtryk, som de får ved at beskæftige sig med forskelligartede medier i og uden for skolen.

Billedarbejdet tematiseres ud fra centrale og væsentlige emner, der yderligere kan perspektiveres og udvikles til længere forløb, fx "Min familie" – med undertemaer som fællesskab, generationer og slægt.

Gennem hele forløbet lægges der vægt på, at eleverne udvikler formsproget. I arbejdsprocesserne indgår skitser, forskellige skildringsformer, teknikker og værktøjer. Eleverne kan fx eksperimentere med overflader og tekstur i forbindelse med fremstilling af en skulptur ud fra fantasi, iagttagelser eller forestillinger.

For at kvalificere elevernes billedarbejde tilknyttes der billedkunstoplevelser, fx via billedbaser og besøg på steder, hvor der findes kunstværker.

Ved at kombinere forskellige udtryksformer, fx musik, lyd, billeder og tekst, erfarer eleverne, hvordan billedets indhold kan påvirkes i mange forskellige retninger.

Den visuelle kulturs mangfoldige billedformer, herunder tidens medieformer, inddrages i elevernes eget billedarbejde, fx i form af computergrafik.

Trinmål efter 5. klassetrin

Billedfremstilling

- fremstille skitser og billeder på baggrund af ideer, følelser, holdninger og ved direkte iagttagelser
- anvende elementær indsigt i brug af teknikker, metoder og materialer i tegning, maleri, collage, grafikformer, foto og skærmbaserede billeder
- anvende tegneteknikker til at udtrykke lys, skygge, bevægelse og dybde i billeder
- anvende skulpturelle materialer, hvor der arbejdes med modellering, sammenføining og udhugning
- udtrykke sig i forskellige former for levende billeder, først og fremmest video
- anvende computerens billedskabende muligheder i male- og billedbehandlingsprogrammer
- anvende digitalkamera og scanner i forbindelse med billedarbejder, bl.a. som forlæg, illustration og dokumentation
- anvende begreber fra informations-teknologien, herunder billedfiltre og billedfilformater
- anvende farvens virkemidler til at skabe kontrast, dybde og stemning i billeder
- arbejde med former og komposition i billedfladen, herunder størrelse, placering og kontrast
- eksperimentere med streg, flade, form, tekstur, valør, komposition, rum, rytme, spænding og bevægelse
- eksperimentere med teknikker, materialer og værktøjer
- skelne mellem og anvende forskellige billedformer, bl.a. plakater, logo og instruktionstegning
- kombinere billedformer og udtryksformer, bl.a. statiske, levende og rumlige billeder samt tekst og lyd
- anvende kunst, arkitektur og design bl.a. ved udformning af enkle modeller
- hente inspiration i billedkunsten, i egen kultur og andre kulturer, bl.a. på udstillinger, i film, billedbaser og i forskellige miljøer
- fremstille billeder i et samarbejde med andre.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 3., 4. og 5. klassetrin	Trinmål efter 5. klassetrin
Billedkundskab Forskellige stilarter og udtryksformer inden for billedkunst præsenteres og belyses i samtaler om elevernes egne og andres billeder. Elevernes viden om billeders fremstilling og indhold udvikles gennem billedsamtaler i forskellige sammenhænge. Billedsprogets terminologi præsenteres, efterhånden som billedsamtalen bliver mere krævende og kompleks. Herved vænnes eleverne til at kunne beskrive, forklare, fortolke og diskutere billeders indhold, form og udtryk. Eleverne udfordres til at eksperimentere med forskellige perioders stiltræk, formsprog og teknikker i deres eget billedarbejde.	Billedkundskab • anvende faglige begreber i samtaler om billeders indhold og form • undersøge, analysere, kategorisere og vurdere egne og andres billedsproglige udtryk • genkende enkle stilarter og udtryksformer fra forskellige historiske perioder • anvende billederfaringer fra museer, udstillinger og offentlige rum i eget billedarbejde • hente og bruge kunstbilleder og fotos fra diskette, cd-rom eller internet • skelne mellem forskellige kulturers billeder.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 3., 4. og 5. klasstrin	Trinmål efter 5. klasstrin
Visuel kommunikation Gennem forskellige formidlingsopgaver bruger eleverne bevidst billedet som et personligt sprog. Der lægges vægt på, at de gennem varierede billedformer og medier formidler iagttagelser, informationer, tanker, forestillinger og holdninger til andre. Det er derfor centralt, at elevernes billedsproglige arbejde indgår i forskellige formidlingsmæssige sammenhænge i og uden for skolen, fx ved at etablere et fast udstillingssted på skolen, ved samarbejde med andre institutioner eller ved at fremstille hjemmesider og præsentationer.	Visuel kommunikation • anvende billedet som et personligt kommunikations- og meddelelsesmiddel • anvende computergrafik i forbindelse med layout, bl.a. i foldere, tekster og på skilte • udtrykke sig i forskellige billedformer, herunder maleri, tableau, udstillingsvindue, video og multimedie • anvende visuelle virkemidler i forbindelse med præsentationer af egne og andres billeder • deltage i kulturelle billedarrangementer på skolen og i nærmiljøet, bl.a. udsmykningsopgaver og medievirksomhed.

Læseplan

Læseplanen er struktureret ud fra de tre centrale kundskabs- og færdighedsområder og indeholder en angivelse af undervisningens progression i de to forløb.

Billedkunst er et fag, hvor eleverne skal give billedligt udtryk for bl.a. oplevelser, holdninger og deres særlige personlighed.

Arbejdet med billedsproget indgår som en del af elevernes personlige og sociale udvikling. Der tages ofte udgangspunkt i emner, og der arbejdes med skiftende skildringsformer, der er karakteriseret ved forskellige måder at udtrykke sig på. Ved at give udtryk for et indhold i en tilsigtet form udvikler eleverne erkendelse og opnår ny viden. Eleverne lærer således at iagttage og beskrive verden ud fra en personlig synsvinkel.

I billedkunst vælges varierede materialer, værktøjer og teknikker i relation til billedets indhold og elevernes forudsætninger og udvikling. Der arbejdes hen imod, at eleverne gennem det praktiske arbejde opnår solide erfaringer med materialernes og teknikernes muligheder.

Billeder kan efter deres form ordnes i tre kategorier:

- plane billeder
- rumlige billeder
- elektroniske billeder.

Til hver af disse kategorier hører underkategorier som fx tegning, maleri, grafik, skulptur, digitale og levende billeder. Eleverne skal arbejde inden for hver af de tre kategorier og fordybe sig i udvalgte underkategorier.

Faget bygger på en forening af praktisk billedarbejde, billedanalyse og kommunikation. De tre centrale kundskabs- og færdighedsområder indgår på varieret måde og som en helhed i undervisningen. Alle områder ville ikke kunne tilgodeses i lige høj grad hele tiden, men når hvert af de to forløb er afsluttet, skal undervisningen have været tilrettelagt således, at eleverne har kunnet tilegne sig kundskaber og færdigheder i alle tre områder.

1. forløb – 1.-2. klassetrin

Eleverne arbejder især med billeder på basis af fælles oplevelser, undersøgelser og erfaringer i de nære omgivelser. Der lægges vægt på, at eleverne herigennem lærer de grundlæggende færdigheder i faget og udvikler deres eget billedsprog. Denne læring finder sted i forløb, hvor eleverne undersøger, eksperimenterer og afprøver fagets mange muligheder.

Billedfremstilling

Eleverne udtrykker i dette forløb oplevelser, forestillinger, følelser eller tanker i deres billeder – udsagn som ofte kan være svære at udtrykke med ord. Emnerne kan her tage udgangspunkt i elevernes egne og fælles oplevelser med klassen, og billedarbejdet kan udføres både individuelt og i samarbejde med andre.

Eleverne skal arbejde med at

- skildre virkelighed, drømme og indre forestillinger i skitser og billeder
- bruge de tre skildringsformer *fantasi* og *forestilling*, *iagttagelse*, *form* og *struktur* som vekslende tilgange til billedarbejdet
- eksperimentere med tørre og våde farver
- anvende forskellige tegnemetoder med henblik på det billedlige udtryk, bl.a. med udgangspunkt i fortællinger
- udforme, sammensætte og gengive mønstre og ornamenter
- modellere og sammensætte former, fx ved anvendelse af ler, papmache og materialer fra naturen
- afprøve elementære farveblandinger
- udnytte sanseindtryk fra omgivelserne i deres eget billedarbejde, fx indtryk fra naturen og fra byens rum
- eksperimentere med billedelementernes størrelsesforhold, overlapning og placering på billedfladen
- bruge enkle værktøjer, materialer og teknikker i eksperimenter med plan, rumlig og elektronisk billedfremstilling
- anvende computerens billedskabende muligheder gennem eksperimenter med form, farve og komposition i enkle maleprogrammer.

Billedkundskab

Eleverne skal gennem billedsamtaler opleve, beskrive og analysere billeder og derved få mulighed for at inddrage egne erfaringer og oplevelser. Billedsamtalerne tager udgangspunkt i elevernes egne billeder, klassens billeder og enkle billeder fra forskellige billedkulturer.

Eleverne skal arbejde med at

- beskrive billeder og billedindtryk ved hjælp af ord og diskutere egne og andres billeder
- forholde sig oplevende, iagttagende og undersøgende til forskellige medier og billeder på museer og i andre offentlige rum
- undersøge og fortolke billeder med fælles motiv, fx familieportrætter eller forskellige illustrationer af samme eventyr
- søge inspiration i kunst, design og arkitektur i nærmiljøet.

Læseplan

Visuel kommunikation

Det centrale i dette forløb er, at eleverne udvikler et billedsprog, som de kan anvende som personligt meddelelsesmiddel.

Elevernes egne billedarbejder udstilles og præsenteres i mange og varierede sammenhænge.

Eleverne skal arbejde med at

- udvikle en personlig udtryksform via billeder
- afprøve og udvælge visuelle udtryk i forskellige projekter
- undersøge mulighederne i forskellige mediers fortælleformer og udtryk
- sammensætte enkle kombinationer af tekst og billeder
- præsentere og udstille både egne og fælles billeder i forskellige sammenhænge, fx til forældremøder, som lokale udstillinger, i temaudstillinger og som illustrationer i klassens nyhedsbreve.

2. forløb – 3.-5. klassetrin

Elevernes billedsproglige færdigheder og deres kendskab til billedkulturer videreføres og udbygges.

Billedfremstilling

Der arbejdes videre med udvikling af elevernes billedsprog gennem iagttagelse, sansning og ved præsentation af forskellige former for billedudtryk. I billeder kan eleverne udtrykke følelser, oplevelser, forestillinger og tanker, som er svære at udtrykke med ord. De valgte emner bør tage udgangspunkt i elevernes egne og fælles oplevelser, fx menneskers forhold til hinanden, til naturen og med kulturen. I dette forløb kan billedkulturers og mediers indhold og form være igangsættende for spændende og aktuelle billedarbejder, som eleverne udfører alene eller i samarbejde med andre.

Eleverne skal arbejde med at

- skildre virkeligheden, drømme, utopier og indre forestillinger i skitser og billeder
- anvende de tre skildringsformer og iagttagelsesmåder *fantasi og forestilling, iagttagelse og form og struktur* i en vekselvirkning
- skærpe deres iagttagelsesevne ved brug af forskellige iagttagelsesprincipper, fx figur/grund, hel form/delform og ligheder og forskelle
- eksperimentere med forskellige former for billedflader og collage, herunder billedfladens opbygning og materialers og teknikkers forskellige virkninger på overflade, udtryk og formsprog
- tilegne sig grafiske teknikker og disses særlige formsprog, fx sort/hvid billedkontrast
- undersøge og eksperimentere med formgentagelser og strukturer samt formers og farvers indbyrdes forhold i omverdenen, fx inden for design og arkitektur

- modellere, sammenføje eller udhugge former
- bearbejde ler på forskellige måder i de skiftende stadier fra våd til tør tilstand og derigennem tilegne sig viden om den keramiske proces
- skabe og bearbejde billeder i male- og billedbehandlingsprogrammer
- udbygge kendskabet til farvelæreprincipper
- eksperimentere med komposition, perspektiv og rum i billedfladen
- kombinere forskellige billed- og udtryksformer, fx ved udformning af plakater og logoer
- eksperimentere med små tredimensionelle rum, fx modeller, panoramaer og tableauer
- bruge elektroniske billeder, fx til dokumenter, som integrerer tekst og billeder.

Billedkundskab

Der arbejdes videre med billedsamtalen, hvor eleverne oplever, beskriver, analyserer, fortolker og vurderer udtrykket i deres egne og andres billeder, dvs. de forholder sig til forholdet mellem indhold, form, materialer, teknik og funktion. I relation til det praktiske billedarbejde inddrages fx kunstværker og et udvalg af værker fra andre billedkategorier. Eleverne arbejder med at kategorisere billeder for at få indblik i samfundets billedformer, deres forskellige forudsætninger og anvendelse.

Den faglige terminologi i forbindelse med billedsamtalen udvides og nuanceres.

Eleverne bør få forskellige billedoplevelser gennem museer, udstillinger, bygninger, pladser, landskaber og hverdagens billeder.

Eleverne skal arbejde med at

- samtale om egne og andres billeder ud fra undersøgelser, analyser, tolkninger og vurderinger
- kategorisere billeder
- sætte kunstværker og et udvalg af værker fra andre billedkategorier i relation til deres eget billedarbejde
- forholde sig undersøgende og vurderende til design og arkitektur
- undersøge og skaffe sig viden om forskellige kulturers billeder
- opbygge forståelse for forholdet mellem indhold, form, materialer, teknik og funktion i billeder.

Visuel kommunikation

Der arbejdes med at videreudvikle elevernes billedsprog til et personligt og socialt kommunikations- og udtryksmiddel.

Eleverne præsenterer og udstiller deres arbejder på skolen og andre offentlige steder, hvor det er muligt, samt deltager i udsmykningsopgaver. Præsentationer og udstillinger kan foregå i såvel fysiske som elektroniske medier.

Læseplan

Eleverne arbejder med at

- udtrykke sig personligt og varieret ved hjælp af billedsprogets forskellige former og muligheder
- kombinere tekster og billeder i et enkelt layout i fysiske og elektroniske medier, så de understøtter kommunikationen
- afprøve og vælge mellem forskellige udstillings- og præsentationsformer
- undersøge og udnytte forskellige visuelle virkemidler i forbindelse med præsentationer.

Billedkunst som valgfag

Læreplan for billedkunst som valgfag består af:

- **Signalement**
- **Formål**
- **Slutmål**
- **Læseplan**

Signalement af billedkunst som valgfag

Der undervises i billedkunst som valgfag på 8. og/eller 9. og/eller 10. klassetrin.

De centrale kundskabs- og færdighedsområder er:

Billedfremstilling

Billedkundskab

Visuel kommunikation.

I billedkunst som valgfag anvender og uddyber eleverne de kundskaber og færdigheder, de besidder bl.a. fra den obligatoriske undervisning. De grundlæggende kundskaber og færdigheder i de tre områder udvikles som en helhed både i billedkunst som valgfag, og når valgfaget indgår i tværgående emner og problemstillinger.

De centrale kundskabs- og færdighedsområder er grundlaget for tilrettelæggelsen, gennemførelsen og evalueringen af undervisningen, således at eleverne får mulighed for at

- udvikle deres evne til at opleve billeder og udtrykke sig eksperimenterende i praktisk billedarbejde
- udvælge, afkode, vurdere og kommunikere visuelle udtryk, som bærer af personlig, social og kulturel identitet
- videreudvikle arbejdet med de visuelle udtryk, som findes i hverdagen i en forlængelse af det obligatoriske forløb i billedkunst
- udvikle billedsproglige forudsætninger for at være medskaber og deltager i egne og andre billedkulturer.

Formål for billedkunst som valgfag

Formålet med undervisningen i billedkunst er, at eleverne ved at skabe, opleve og analysere billeder bliver i stand til at se og sanse på en rig og nuanceret måde og at bruge og forstå billedsprog som et personligt meddelelses- og udtryksmiddel.

Stk. 2. Eleverne skal i arbejdet med plane, rumlige og elektroniske billeder tilegne sig viden og indsigt og få lyst til og grundlag for at udtrykke sig i og med billeder.

Stk. 3. Som led i deres æstetiske udvikling og som medskabere af kultur udvikler eleverne fortrolighed med kunstens og massekulturens billedformer, og de forstår betydningen heraf i egen og i fremmede kulturer.

Slutmål for billedkunst som valgfag

Efter 8./9./10. klassetrin

Billedfremstilling

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- arbejde hensigtsmæssigt i billeder med et udvalg af billedformer og egne billedfascinationer
- udtrykke iagttagelser, betydninger, fantasier, følelser og holdninger i billeder
- vælge hensigtsmæssigt mellem forskellige metoder, teknikker og materialer under fremstillingen af plane, rumlige og elektroniske billeder
- eksperimentere med billedudtryk og benytte kombinationer af visuelle former i den billedskabende proces
- inddrage forskellige kulturers billedformer i billedarbejde
- inddrage nogle af historiens og samtidens visuelle kulturer i billedarbejde.

Billedkundskab

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- iagttage, beskrive, tolke og vurdere billeders indhold
- afkode tegn og symbolers betydning i billeder
- analysere, reflektere over og bruge forskellige billedgenrer og kategorier.

Visuel kommunikation

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- deltage med visuelle udtryk i projekter i eller uden for skolen
- anvende kunstens og kulturens billedsprog som et kommunikationsmedie.

Læseplan for billedkunst som valgfag

Valgfaget giver ud over det almindelige billedkunstarbejde mulighed for fordybelse i mere afgrænsede områder af faget, fx ved at lægge vægten på elektroniske mediers muligheder i forbindelse med de klassiske billedkunstmedier eller tidkrævende rumlige arbejder.

Der er mulighed for, at eleverne kan arbejde bevidst med mediernes forskellige muligheder og reflektere over egne arbejder.

Billedfremstilling

Der tages udgangspunkt i elevernes personlige billedfascinationer.

Elevernes evne til abstrakt tænkning giver forøgede muligheder for at arbejde med skildringsformer med vægten lagt på fx iagttagelse, komposition, farveholdning, proportioner, organisk og geometrisk form.

Plane billeder

Undervisningen kan omfatte billedsprogets formsprog og stile mod en stadig mere nuanceret forståelse og praksis. Der kan fx i tegning arbejdes med forskellige muligheder for skabelse af rum. I maleri og computergrafik kan farvelæren udvides med farvers relationer til hinanden, fx harmonier, disharmonier, komplementær-, kvantitets- og kvalitetskontrast og farvesymbolik. Komposition i forskellige collageformer kan udvide elevernes billedbegreb og kan give anledning til diskussion af æstetiske og udtryksmæssige kvaliteter.

Eleverne får her mulighed for

- at udtrykke iagttagelser, betydninger, fantasier, følelser og holdninger i billeder, fx fra hverdagen, eget indre liv, socialrealisme, utopier
- at arbejde hensigtsmæssigt med et udvalg af billedformer og egne billedfascinationer i billeder, fx dagligdagens og mediernes billedformer, herunder pressebilleder, frimærker, filmklip
- at vælge hensigtsmæssigt mellem forskellige metoder, teknikker og materialer, som tager udgangspunkt i billedets indhold
- at eksperimentere med billedudtrykket mht. form, farve, komposition, mønstre, symboler og materialer i fremstillingsprocessen
- at inddrage kulturelle udtryksformer, fx masker, buster, og reklamens portrætter.

I billedarbejdet kan der inddrages nogle af historiens og samtidens visuelle kulturer, fx religiøse masker, barokkens portrætter, karikaturer, parafraser eller computergenererede personligheder.

Rumlige billeder

Eleverne kan arbejde videre med rumlige billeder og udvide det med skulpturformer i form af idémæssig skulptur og installation, fx videoinstallation og lysskulptur. Der kan arbejdes med forløb om arkitektur, hvor eleverne får forudsætninger for at danne sig en mening om, at fx nye fysiske omgivelser i lokalsamfundet planlægges, vælges og bygges.

Læseplan for billedkunst som valgfag

Elektroniske billeder

Med billedmedierne video og computer er der skabt nye formsprog, der appellerer til eleverne. De kan arbejde med at integrere billede, tekst og lyd i et interaktivt samspil, multimedia ved hjælp af computere eller udføre små selvstændige videoproduktioner. Alle former for still- og levende billeder kan indgå i undervisningen.

Billedkundskab

Eleverne iagttager, beskriver, tolker og vurderer billeders indhold, fx ud fra kunstabilleder, mediebilleder, design, arkitektur, billeder fra sagn og legender samt sammenstillinger af forskellige billedtyper.

Eleverne analyserer, reflekterer over og bruger forskellige billedgenrer og kategorier, fx i covers, religiøse billeder, bomærker, reklame og kunst.

Visuel kommunikation

Eleverne deltager med visuelle udtryk i eller uden for skolen i fx udstillinger, udsmykninger, installationer, teaterformer, hjemmesider, plakater, kataloger eller multimediepræsentationer.

Kunstens og kulturens billedformer anvendes i forskellige sammenhænge og kommunikationssituationer, fx med forskellige ophængnings- og udstillingsprincipper i udstillingsrum, i hverdagens og i offentlige rum.

Undervisningsvejledning

Indhold

42 Indledning

43 Billedfremstilling

43 Skildringsformer

44 Værktøjer, materialer, teknikker

45 Plane billeder

49 Rumlige billeder

51 Design

51 Arkitektur

52 Teater

52 Elektroniske billeder

54 Undervisningsforløb

55 Billedkundskab

55 Billedsamtale/kategorisering

57 Visuel kommunikation

58 Informationsteknologi

59 Undervisningsdifferentiering

60 Evaluering

61 Kontinuitet

61 Billedkunst som valgfag

Undervisningsvejledning

Indledning

Undervisningsvejledningen er en redigeret udgave af Vejledning – Billedkunst fra 1995. Teksten er disponeret i forhold til fagets tre hovedområder: Billedfremstilling, Billedkundskab og Visuel kommunikation, som også betinger dispositionen i trin- og slutmål samt i de vejledende beskrivelser og læseplanen for faget. De tre områder beskrives hver for sig, hvorefter der følger nogle afsnit med betragtninger om generelle aspekter for faget, herunder om undervisningsdifferentiering og evaluering. Der afsluttes med et afsnit om faget som valgfag.

Billedkunsthaget prøver at favne hele den mangfoldige billedverden og give forslag til, hvordan eleverne kan navigere rundt i den, hvordan de selv kan være med til at skabe den, og hvordan billeder formidles på forskellig måde.

Faget hviler på et grundlag af praktisk billedarbejde, billedanalyse og kommunikation, hvor eleverne beskæftiger sig med to slags billeder: de billeder eleverne selv laver, og de billeder andre laver.

Tidens billedstrøm bevirker, at vi hele tiden er fyldt med andre menneskers forestillinger. Det kan gøre det svært for eleverne at finde frem til deres egne billedudtryk. Derfor er det vigtigt, at eleverne er opmærksomme på og oprigtige i forholdet til deres æstetiske oplevelser, og at de ved at skabe og arbejde med linier, farver og former undgår fastlåste forestillinger om, hvordan det færdige resultat skal være. Ved at give udtryk for et indhold som tilsigtet form udvikler eleverne erkendelser og får ny viden. Eleverne lærer at se, sanse og forstå verden med deres egne øjne.

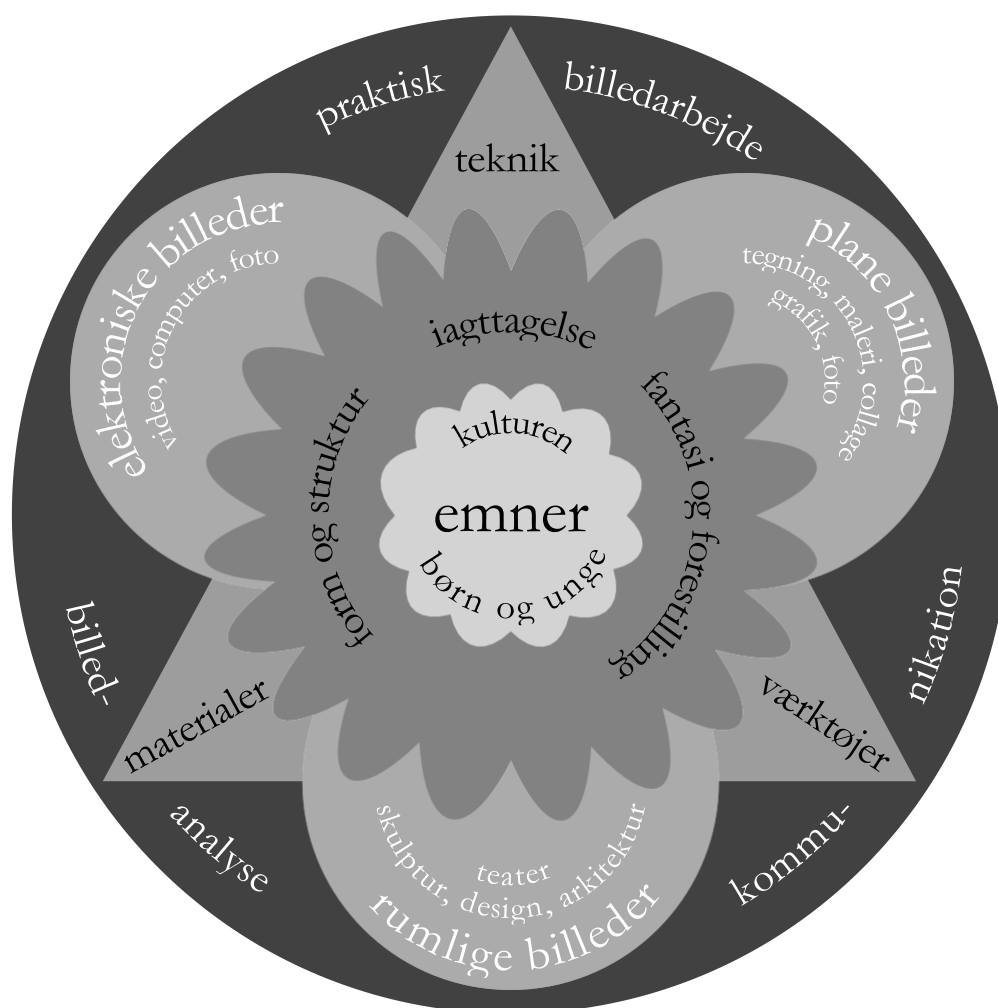
Der er i faget en særlig mulighed for at differentiere ved at anvende forskellige metodiske tilgange i undervisningen i forhold til den enkelte elevs forudsætninger.

Billedkunst kan med alle sine arbejds-, udtryks- og erkendelsesformer tilføje en kunstnerisk dimension i tværfagligt samarbejde og i forbindelse med projektarbejdsformen.

Faget er bygget op om de fem virksomhedsformer: oplevelse, udtryk, håndværk, analyse og kommunikation, som samtidig er retningsgivende for lærerens valg af indhold.

Modellen på næste side viser samspillet mellem billedfagets forskellige elementer og anskueliggør, at undervisningen tager udgangspunkt i centrale, væsentlige emner, der yderligere kan tematiseres og udvikle sig til længere forløb.

Eleverne stifter derved bekendtskab med forskellige oplevelsesområder, når de arbejder med de tre skildringsformer: iagttagelse, fantasi og forestilling, form og struktur.

Billedfremstilling

Skildringsformer

Billedarbejdet har mange forskellige tilgange. Når eleverne sanser og bruger deres opmærksomhed målrettet, kommer de i kontakt med vidt forskellige oplevelsesområder. Det har betydning for billedernes indhold og form.

I fantasi- og forestillingsskildring henter vi de billeder, der dukker frem for det indre øje. Motiver og formsprog hentes fra den indre forestillingsverden eller fra erindringer om andre oplevelser. Musik eller lydbilleder kan spilles for eleverne og skabe forestillingsbilleder hos den enkelte.

Iagttagelæsskildring finder sted gennem direkte konfrontation med virkeligheden. Eleverne opdager en visuel rigdom ved at se og tegne efter ligheder og forskelle i omgivelserne. De ser, at et blad ikke bare er et blad, og en blomst ikke bare er en blomst. Det kan være en tulipan, en rose eller en tidsel. De er forskellige i vækst, form og farve, alt efter om de fremstår som gruppe eller enkeltvis. Der kan gøres iagttagelser om genstande er fx større eller mindre end, runde, kantede, takkede, bølgede, tykke eller tynde. Kon-

Undervisningsvejledning

centrationen kan samle sig om fx linier, flader eller mellemrum. Eleverne kan sammen med læreren finde nogle iagttagelsesmetoder, der passer til det, de er på jagt efter.

Leonardo da Vincis skitsebøger er et klassisk eksempel på iagttagelsesskildringens betydning for indsamling af viden. Det er en god idé at forsyne eleverne med skitsebøger til indsamling og opbevaring af deres visuelle studier. I forbindelse med mindre børns fantasi- og forestillingsskildringer kan direkte iagttagelser inddrages for at anspore eleverne til at gøre deres formsprog og erkendelse rigere.

Form og struktur betegner den billedverden af nonfigurative motiver, ornamenter og mønstre, der kan opstå, når opmærksomheden rettes mod kroppens sansninger i forhold til rytmer, strukturkvaliteter og former i omgivelserne. For eksempel i træets grove bark, i byens glatte brosten, i skyens formationer – måske fra rytmiske formgentagelser, når en pind bliver trukket hen over et jerngælender eller ved at mærke hjerteslagets rytme, som alle mennesker har til fælles.

Værktøjer, materialer, teknikker

Udviklingen af værktøjer, materialer og teknikker har været en medvirkende faktor til, at billeder har ændret udseende gennem tiderne. I billedkunst vælges materialer i relation til emne og udtryk. Nogle materialer har været kendt og brugt i århundreder, fx tusch, kul, kridt, penne og jordfarver. Andre er nyere, fx akrylfarver, tusser, video og computere. Alle har betydning for billedets udtryk. Materialerne vil blive beskrevet nøjere i forbindelse med de efterfølgende afsnit. Her følger nogle få betragtninger om materialernes betydning set i historisk sammenhæng.

På museet hænger et smukt billede af nogle middelalderbønder om et bord. Farverne er dæmpede. Hvor mon maleren har sin farvepalet fra? Eleverne kan prøve at lave selvportrætter med nogle af de farvematerialer, som middelalderens malere måtte finde i naturen, fx sten, jord, potteskår. De kan knuse, rive og blande dem med binder. Det tager tid, og man må passe på, at det nyrevne farvepulver ikke flyver sin vej. Det bliver ikke til så mange billeder, og de må nok males indendørs.

Tubeafarven blev opfundet. Nu kunne maleren gengive, hvad han sansede og så på stedet. Flere mennesker blev opmærksomme på naturen og deres omgivelser ved at se billeder.

I et tværfagligt projekt kan læreren fx fortælle om Gutenberg og bogtrykkerkunsten. Eleverne kan arbejde med skæreværktøjer i linoleum eller træplader og derved få forståelse for, hvad værktøj, materialer og tid betyder.

Eleverne kan prøve at iagttage et fotografi og et avisbillede gennem en lup eller et forstørrelsesglas. Indtil forrige århundrede kunne man ikke trykke et fotografi i fx en avis. Det kunne man først, da man fandt på at opdele billedet i små punkter (rastere), så nogle steder blev lysere og andre mørkere. Adskillige mennesker fik nu mulighed for at se mange billeder. Billedet blev brugt som dokumentation. Indtil da havde man omsat alle fotografier til træsnit, før de kunne trykkes, og billedskæreren kunne godt " snyde " lidt.

Med opfindelsen af nutidens tekniske muligheder, fx foto, digitalfoto, scanning, elektronisk billedbehandling, er det blevet meget lettere for næsten alle mennesker at fremstille og bruge billeder. Den elektroniske billedkommunikations hastighed betyder, at man i dag forventer at se billeder af, hvad der er sket på den anden side af jorden få minutter efter hændelsen. De lette teknikker og metoder til at manipulere billeder med gør imidlertid, at mediebilledet har mistet meget af sin sandhedsværdi. Dette stiller nogle etiske krav til undervisningen.

Plane billeder

Tegning

Tegning er et basisområde i faget dels som selvstændigt udtryk, dels som redskab til skitser og udkast i fagets andre arbejdsområder. Der kan tegnes med mange forskellige hensigter, og der vælges materialer i forhold til det indhold, eleverne vil udtrykke.

En klasse arbejder med iagttagelsestegning af træer. Det er nærliggende at drøfte forskellige muligheder for at opfatte og udtrykke sig om træer. Nogle elever vil være optaget af træets grundform, andre af det organisk/rytmiske linieforløb i grenene og andre af det mønster, som lys og skygge danner på træets bark. I forløbet giver læreren eleverne forskellige råd om at se. Det kan fx være, at en elev kommer videre ved at koncentrere sig om mellemrummene i træets grene.

På begyndertrinnet kommer man måske hurtigt over i fantasiskildringer af trolde, alfer, nisser eller andre væsener, der muligvis gemmer sig bag træer og sten, af skovarbejdere der fælder træer, eller af børn der leger.

Der kan arbejdes med bløde blyanter, kridt, kul, tusser, pen, pensel m.m. Tegneredskaberne sætter forskellige spor på papiret og åbner for forskellige muligheder for at arbejde med punkt, linie, flade og form, fx modellering på papir med gråtoneskalaen. Eksperimenter med at fremstille sine egne tegneredskaber, som fx penne skåret af tagrør, fjer eller andre egnede materialer, er en måde at gå på opdagelse i sine egne udtryksmuligheder.

Forskellige papirkvaliteter, som fx glittet eller sugende papir, har ligesom valg af papirformat stor betydning for det billedlige udtryk.

En begrænset tegnetid kan tilføre udtrykket en friskhed og energi, som den gennemarbejdede tegning ikke har. Det er den specielle kvalitet i skitser, som man kan genkende i teatertegninger i dagens avis. En bevægelse er indfanget på få minutter. Skitsen er noget i sig selv, men også en måde at undersøge og gøre studier til indhold og form i større billedarbejder, fx en tegneserie, en skulptur eller et maleri. På baggrund af skitser udarbejdes et udkast. En arbejdsmåde er, at eleverne altid har deres skitser og udkast for øje på opslagstavlen.

Den gennemarbejdede tegning er et resultat af mange forudgående skitser og udkast, der bruges på forskellig måde for at opnå tydelighed og udtryksfuldhed. Helheden styres af et samspil mellem komposition og bearbejdning af linier og flader. Forskellige skraveringsmåder og laveringer fra lyst mod mørkt kan anvendes til opbygning af rum og detalje.

Undervisningsvejledning

Inspirationen til den gennemarbejdede tegning kan fx hentes fra en tematisk indsamling af gengivelser af tuschtegninger. Tegning med tusch kender vi fra Kina flere tusinde år før vores egen tidsregning. Tegning som arbejdsområde, som undersøgelsesredskab og udtryks- og meddelelsesmiddel er meget anvendelig i tværfaglige sammenhænge.

Grafik

Da billedkunst er et fag, der beskæftiger sig med alle slags billeder i samfundet, er det vigtigt, at eleverne også får belyst og erkendt noget om de grafiske udtryksformer, dvs. primært om trykte billeder. Grafiske teknikker og udtryksformer er først og fremmest opfundet for lettere at kunne mangfoldiggøre et billede. Det kunne før fotografiets tid fx være gengivelse af et maleri i kobberstik. Så kunne flere opleve, hvilke skønne bygninger og andre herligheder kejseren omgav sig med. Altså billeder, der oftest var bestemt til et klart kommunikationsformål.

Når eleverne har brug for at mangfoldiggøre fx invitationer, bøger eller covers, kan de benytte grafiske udtryksformer. Disse er bærere af en lang række æstetiske virkemidler. Nogle trykformers klarhed og forenkling er velegnede til fx plakater og bogillustrationer, andre værktøjer sætter særprægede grafiske spor og stemningsskabende toner og strukturer. Det giver måske netop elevernes billedfortælling det udtryk, de ønsker. Grafiske kunstværker trykkes oftest kun i et begrænset antal.

Til grafiske forløb har eleverne brug for nogle retningslinier for arbejdet. Nogle emner kan løses med meget enkle udtryksmetoder, fx pap-, kartoffel-, skrammel- og gnidetryk.

Andre emner kræver mere indviklede metoder, fx visse højtryks- og skabelontryksformer. Det er vigtigt at have en skitse, at tænke over fordelingen af sort og mellemtoner og at eksperimentere med skæringsformer for at finde ud af, hvad der bedst dækker det, man vil udtrykke. Man kan arbejde med fx lange/korte, krøllede/runde, tunge/lette skæringer og snit. Det er hensigtsmæssigt at arbejde med flade og streg under arbejdet med udskæring.

Inden skærearbejdet kan eleverne undersøge, hvad spejlvending af motivet betyder for det endelige udtryk. Man kan på forskellig vis, fx på vinduet eller et lysbord, få tegnet billedet op på bagsiden, før det overføres til linoleum. Skitsen kan scannes ind i en computer og udsættes for eksperimenter. Nogle male-/billedbehandlingsprogrammer har biblioteker med forskellige grafiske teksturer, som kan bruges som inspiration.

Gennem eksperimenter omkring emnerne og temaerne kan eleverne opnå en forståelse af, hvad grafisk kvalitet kan være.

Maleri

Der kan anvendes forskellige tørre farvetyper i form af farveblyanter, olie-, voks- og oliepastelkridt. Af våde farver kan bruges akvarel- og dækfarver, limfarve og acrylfarve. Desuden kan man vælge forskellige former for opløselige farver på vandbasis, herunder kulørte tuschpenne. Farvematerialerne kan bruges særskilt eller i forskellige former for kombinationer. Den våde farve kan være dækkende eller transparent. En tør farvestift malet ovenpå kan skabe stoflighed og struktur. I udforskningen af farvebrug lærer eleverne dermed muligheder og begrænsninger at kende.

Ud over de tørre og våde farver bør det nævnes, at farver i form af farvet papir og pap er gode til forskellige blandingsformer.

Maleprocessen begynder ofte som en skitse på det materiale, som er valgt i forhold til det følgende arbejde. Det er ofte hensigtsmæssigt at tegne motivet op med de materialer og redskaber, som senere kan anvendes til maleriet. Store, farvestærke flader kan signalere udtryksfuld, enkel klarhed, hvorimod en transparent pastelagtig lethed kan udtrykke følsomhed og elegance. Således kan anvendelsen af farve i maleriet have mange forskellige funktioner, der kan imødekomme elevernes forskellige måder at opleve og udtrykke sig på.

Generelt forholder de fleste mennesker sig følelsesmæssigt til farven. Det ses fx i Edward Munchs billeder. Ofte har en farve en sammensat og flertydig betydning. Desuden kan farven have en funktion, der understøtter det billedmæssige indhold. For at give eleverne en større forståelse for farvens formelle og symbolske betydning er det en god idé at vise eksempler på farvebrug fra kunstens mangfoldige billedverden. Farveholdningen kan være stærk koloristisk, sart eller valøragtig. Der er eksempler på, hvor forskelligartet en palet kan være, fx hos Cobra malerne og Hammershøj. Læreren må ved den slags eksempler påvise, at der kan være fællestræk, men også en række individuelle forskelle i måden at bruge farven på.

Samtalen om farverne kan være mangeartet. Man kan drøfte spørgsmål som: Hvilke farver vil du bruge for at beskrive en glad stemning? Hvilken palet skal vi have fat i for at fortælle om den tætte regnskov i Afrika? Hvilken farve kommer du til at tænke på, når du hører denne musik?

Maleriet kan være tæt knyttet til billedarbejde, der handler om forestilling og fantasi. I en klasse fortæller læreren om den meget kloge mand, der vidste alt om dyr, planter, fremmede lande og deres historie. Han havde imidlertid aldrig selv oplevet nogen af disse ting, for han havde al sin viden fra bøger. Han beslutter derfor at gå ud i den vide verden for selv at opleve noget af det, som han har læst.

Eleverne arbejder herefter i fantasifulde forestillinger om den kloge mands oplevelser i den store verden. Eleverne kan undermale med vandopløselige farver. Dækkende olie eller voksstifter bruges til figurer og detaljering. De færdige billeder hænges op som en billedfrise i klassen.

Undertiden er iagttagelse en god tilgang til maleriet. En klasse er fx på tur ved fjorden for at lave iagttagelseskildring. Læreren taler med eleverne om de store linier og flader i landskabet, og de drøfter, hvordan havet ser ud i dag. Hvilke områder der er sarte, og hvilke områder der har mere farvestyrke. Der arbejdes med at lægge nogle store flader i form af en sart undermaling, der markerer himmel, jord og hav. Efter en hurtig lufttørning af de våde farver arbejder eleverne videre med detaljer ved hjælp af voksbaserede farvestifter. Dialogen mellem lærer og elever handler om at se og sanse. Dette medvirker til at skabe oplevelser hos eleverne og klarhed og udtryksfuldhed i deres billeder.

Undervisningsvejledning

Når en klasse maler til tonerne af et stykke musik, kan det være, at det er farvens symbolske funktion, der dominerer. Den metaforiske sammenhæng mellem musik og billedligt udtryk kan opleves meget forskelligt og omfatte så forskellige områder som klangfarve og farve, rytme og mønstre, dynamik og form osv. Da den intuitive oplevelse heraf kan være meget kropslig, er det en god idé, at eleverne til den slags arbejde står op og maler, så de kan bruge hele kroppen.

Elevernes opgave er at skabe orden i kaos og at skabe dynamiske billeder i en rent abstrakt komposition. Tilbageværende spor af de første farvelag skaber rum og dybde, stoflighed og farvekvalitet, som øjet fanger. Eleverne arbejder således med farvens egenverdi og kan på den måde dæmpe eller fremhæve, slette eller tilføje.

Når eleverne arbejder med det nonfigurative udtryk, kan læreren vælge tre væsentlige tilgangsveje. Udtrykket kan være inspireret af sanseoplevelser i naturen. Det kan der findes eksempler på i Peter Brandes og Per Kirkebys værker.

Der kan også være tale om en mere spontan tilgang, hvor øjeblikkelige, personlige følelser, fornemmelser og rytmer sættes som spor på billedfladen. Man finder denne malemåde i nogle af Asger Jorns billeder og i billeder hos en række af 80'ernes "unge vilde" malere.

Endelig kan det abstrakte udtryk være præget af en streng og formklar opfattelse, der har sit udgangspunkt i den konstruktivistiske malemåde. Der kan her arbejdes mere bevidst med geometriske former, som i deres helhed kan opfattes som symbolske og filosofiske udtryk. Det kan der findes eksempler på hos malere som Richard Mortensen og Ole Schwalbe.

Collage

I collage sammensættes billedelementer. Elevernes spontane kommentarer, når de får varierede taktile sanseoplevelser med skiftende materials overflader, kan være, at det føles som silke, at det er helt glat, eller at det er som sandpapir. Til collagearbejder kan alle mulige materialer og genstande anvendes, fx tapet, stykker af tøj, billeder fra aviser, fotos, etiketter og andre billeder, elevfremstillede materialer, frottage, farvestrøget kardus, naturdele og silkepapir. Under det praktiske arbejde, hvor eleverne flytter rundt på billedelementerne, kan de opdage betydningen af billedets balance/ubalance, og at overlapninger og farver kan skabe rum i billedet.

Når eleverne river papiret, "maler" de med papir og fokuserer på større flader. Det er en metode, der kan være frigørende for mange elever, og som mindre børn kan have stor glæde af at arbejde med. Der kan arbejdes intuitivt og bevidst i figurative og nonfigurative billedudtryk, fx ved at sammenstille elementer med forskellige farve- og overfladekvaliteter.

At klippe giver gode muligheder for at lægge vægt på detaljer. Eleverne kan fortælle, hvordan de opfatter Askepot i kareten på vej til slottet. Inden klipningen har nogle elever måske brug for at skitsere de enkelte elementer på papiret, så detaljeringsgraden øges.

Forskellige former for klip lægger op til arbejder med symmetri og kan anvendes i forbindelse med udsmykningsopgaver, og der kan knyttes forbindelse til folkekunst, fx en dansefrise.

Tegne-/klippe-/klistremetoden er anvendelig til fællesbilleder i de små klasser, fx "Vores by". Eleverne laver huse, træer, mennesker og dyr til deres grunde. Undervejs i processen vurderer eleverne, om der mangler noget, og alle hjælper med til at nå et færdigt resultat.

De forskellige metoder, der alle er velegnede i hele forløbet, kan med held kombineres. Efter fastgørelsen af de enkelte elementer kan eleverne arbejde videre på collagen med andre materialer, tegning eller maleri.

Forskellige farvematerialers udtryk kan undersøges, og deres forskellige stofkarakter sættes op mod hinanden. Der kan arbejdes i mange lag, og nye virkninger kan til stadighed opnås. Overraskende sammenstillinger af collageelementer skaber nye betydninger, der kan give nye ideer, som eleverne må eksperimentere med for at nå et præcist billedudtryk.

I tværfaglige sammenhænge kan collager bruges til plancher og plakater.

Foto

Foto kan anvendes som et selvstændigt billedudtryk. Eleverne kan bruge fotograferingen til at indsamle registreringer til brug i plane og rumlige billedarbejder. Foto kan indgå i sammenhænge, hvor elevernes øvrige billeder også anvendes.

Digitalfoto kan være udgangspunkt for arbejde med elektroniske billeder.

Rumlige billeder

Arbejdet med rumlig form kan give eleven mange taktile og kinæstetiske erfaringer i nær sammenhæng med den tanke- og følelsesmæssige virksomhed. Materialernes forskellige beskaffenhed danner grundlag for tre former for skulpturelle arbejdsmetoder: modellering, sammenføjning og udhugning.

Modelleret form

Til modellering anvendes plastiske materialer, fx ler, papmache og gips. Arbejdsprocessen er kendetegnet ved, at materialet er til at forme. Forskellige metoder kan anvendes. Eleverne kan trække og presse lerklumpen og således modellere formen, eller de kan sammenføje delelementer, en metode, der fremmer detaljering. De to metoder kan kombineres.

Eleverne i en klasse studerer dyr. De laver skitser, der hænges op i klassen og fungerer som en fælles billedbank. En dramatisk tilgang, hvor eleverne med egen krop agerer gårdens forskellige dyr, styrker den sansemæssige oplevelse. Læreren kan hjælpe elevernes

Undervisningsvejledning

rumlige billeddannelse, så dyrene får volumen ved at lade eleverne arbejde ud fra geometriske grundformer. I processen undersøger eleverne forskellige placeringer af ben og hoved. Hvordan ser dyret ud oppefra/nedefra? Hvornår er dyret i bevægelse, hvornår i ro? Sover dyret? Dyrenes størrelsesforhold undersøges. Virker figuren organisk som et levende væsen med bløde former – eller mere uorganisk? Lerarbejder bør bearbejdes i flere stadier. Eleverne kan undersøge, hvad forskellige overfladebehandlinger betyder for udtrykket. Hvordan ridse, så hanen har fjer, og hvordan understrege kattens glatte, blanke overflade? Der kan skæres, ridses, stemples, kradses og glittes med forskellige redskaber.

På det læderhårde ler kan lægges lerfarver, eller emnerne kan straks sættes til tørring. Dyrene kan males eller glaseres. Eleverne kan sætte de færdige dyr sammen til et større fællesarbejde, hvor de bygger panoramaer, eller den enkelte elev etablerer dyrets eget miljø i en kasse. Naturens materialer kan inddrages. Det giver anledning til mange sansemæssige oplevelser.

Klassen kan også vælge at præsentere deres dyr på en sokkel. Eleverne kan eksperimentere med soklens betydning for udtrykket, fx ved at anvende en natursten, en kasse eller en formet lersokkel. Dyreskulpturer og andre eksempler fra kunstens skulpturer kan opleves, analyseres, vurderes og inddrages i forbindelse med elevernes skulpturarbejde.

Eleverne kan opleve den keramiske proces fra det opgravede ler gennem bearbejdning til en færdig genstand og brug af forskellige brændingsformer. Når eleverne arbejder med ler, kan der knyttes forbindelse til anvendelse af keramik i forskellige kulturformer.

Papmache kan anvendes til modellering. Eleverne kan arbejde med kroppens bevægelser i relieffer, fx en fodboldspiller. I de større klasser er store papmachéfigurer en udfordring, der kræver forudgående overvejelser med hensyn til konstruktion og bæreevne, fx hvordan skal træskelettet til en ildsprudlende drage eller en flodhest konstrueres?

Når eleverne vil udtrykke balletdanserindens tåspidsdans eller fremstille giraffen med den lange hals, er det fortrinligt at anvende metaltråd og gips. Figurens bevægelser "tegnes" med tråden, der kan snos, vrides og drejes, til den ønskede form er nået. Der kan arbejdes videre med metalfigurens form ved at forme volumen med gipsgaze. Herefter kan figuren males eller limes på stof, blå m.m. Metaltråden i sig selv kan også danne udgangspunkt for skulpturarbejder.

Sammenføjet form

I sammenføjning kombineres forskellige delformer til helheder. Arbejdsformen stimulerer eleverne til at opleve kendte ting med nye øjne og anvende dem i nye sammenhænge, hvor den oprindelige funktion viger. Et bredt udbud af materialer giver eleverne mange sanseerfaringer.

Klassen har været i skoven og samlet materialer. Arbejdet kan tage udgangspunkt i iagttagelsesskildring af det fundne, eller der kan arbejdes med et emne, fx elevernes fantasi- og forestillingsskildring ud fra den myte og symbolverden, der udfolder sig i begrebet "skov": trolde, alfer, elverfolk osv. Undervejs eksperimenterer eleverne med at kombi-

nere delelementerne til udtryksfulde helheder. Evalueringen kan tage udgangspunkt i spørgsmål som: Hvilke væsener er farligst, sjovest, mest venlige osv.?

Udhugning

Udhugning er den mest krævende metode til rumlig fremstilling. Processen er tidskrævende og kræver en god koordinering mellem hånd og øje samt en visuel forestilling om det endelige produkt. Velegnede materialer er træ, molersten m.m. samt værktøj som raspe, save, knive, mejsler, file osv. Træ kan anvendes på alle klassetrin – lige fra at snitte i en pind til at bearbejde en træblok med forskellige værktøjer.

Design

Ved at forholde sig til betydningen af begreber som form, funktion, struktur og mønster i hverdagens genstande kan eleverne blive mere bevidste om de ting, de omgives af, og lære at forholde sig opmærksomt, kritisk og selvstændigt til ting i deres hverdag. Elever og lærer kan fx samle drikkevareremballager og vurdere den praktiske funktion: Hvilke er bedst at hælde af? Hvilke er bedst at have i køleskabets låge? Hvilke flasker kan pakkes med mindst luft omkring?

Emballagernes dekorationer giver anledning til en samtale om den æstetiske funktion. Hvad vælger vi efter, når vi køber varer? Emnet vil i de fleste tilfælde lægge op til at diskutere form og funktion. Læreren kan vise eksempler på, hvordan forskellige tiders opfattelse af den gode form til hverdagens brugsting har ændret sig. Generelt må eksempler fra dansk designtradition inddrages i tilknytning til det valgte emne.

Klassen arbejder med “Noget at sidde på”. Billeder af gamle og nye stole af forskellig slags bliver kategoriseret. Ud over at være stol kan stolen signalere noget om den, der skal bruge den: direktørstolen, tronen, taburetten. Elever og lærer hjælper med at finde ud af, hvem de vil designe en stol til, fx Dracula, Askepot, kongen, Kong Sne eller til mormor. Der bruges kasserede stole, papmache, fiskenet, forskellige tekstiler, “værdiløst” materiale osv.

Naturens strukturer, former, mønstre og farver har altid været en uudtømmelig kilde til inspiration. Eleverne kan finde mønstre i indsamlede naturgenstande, fx frøkapsler. I hverdagens design kan eleverne finde frem til, hvor i naturen inspirationen er hentet.

Arkitektur

Vi er alle brugere af arkitektur: bygninger og deres rum, byer, haver, pladser, torve og landskabelige omgivelser. Det er derfor betydningsfuldt, at eleverne lærer at sanse, registrere og vurdere de nære fysiske omgivelser. Det er i høj grad en træning i at kunne opleve med hele sanseapparatet. Det er en god idé at sende eleverne ud for at registrere lyde, lugte, farver m.m. i deres nære omgivelser. Hvordan ser husene ud? Af hvad og hvordan er de bygget? Kan vi udefra se, hvad de bruges til? Hvordan bruges døren til at fortælle om menneskene inde i huset? Lad eleverne få rumlige erfaringer, gå ud, gå

Undervisningsvejledning

op, gå ind, og lad dem ikke kun se, men også mærke, hvordan fx det lille rum, hulen, indvirker på deres rumfornemmelse i forhold til det store rum, kirken, med dens ekko.

Hvordan er byens gader og pladsers belægning, mure, belysning, og forretningsfacader? Eleverne kan fotografere facader, scanne dem ind på computer og undersøge, hvad andre farver, vinduer, og udsmykning betyder for udtrykket. Send eleverne på jagt efter byens mønstre – lav gnidetryk og skitser. Arkitektur kan inddrages på alle klassetrin, fra enkle problemstillinger til mere komplicerede, og er velegnet til tværfagligt samarbejde.

Elever ser fx på forskellige døre. Hver elev vælger en dør, tegner den og beskriver den. De tager evt. fotografier, der forstørres i fotokopimaskinen. Herefter dekorerer eleverne deres “egen” dør, som de mener en pæn, spændende, fræk, sjov eller kongelig dør kunne se ud. Klassen diskuterer bl.a. dørens størrelse i forhold til mennesker. Undersøgelsen kan føre videre til et arbejde med forestillingsbilleder med opgaven: “Hvad gemmer der sig bag døren?”

Teater

At arbejde med teater eller dukketeater er en tidsmæssigt krævende proces, som er velegnet til tværfaglige sammenhænge. I faget billedkunst kan der fx arbejdes med enkle dukkeformer til små forestillinger. Eleverne kan enten fremstille en dukke, der skal være en bestemt person til en given rolle, eller dukkens personlighed og rolle opstår under processen. Der bør veksles mellem de to metoder.

For eksempel skitserer eleven ansigtet. Øjnenes udseende og placering studeres i et spejl. Dukken får hår af garn og iklædes tøj. Foran et spejl indøver eleven dukkens bevægelser. Hvordan bevæger jeg dukken, når den er glad, sur, indsmigrende? Hvordan er dukkens stemmeføring i disse situationer? Eleverne går sammen og skaber små spontane spil. Arbejdet udvikler elevernes evne til at sætte sig i andres sted og kan udfordre mange elevers vovemod, fordi de kan “gemme” sig bag dukken.

Elektroniske billeder

Computerbilleder

Computeren som billedværktøj kan anvendes på alle klassetrin. Der vælges i begyndelsen enkle male- og billedbehandlingsprogrammer og senere mere avancerede, der giver øgede muligheder og udfordringer.

Tegne- og animationsprogrammer, der er vanskeligere at anvende, kan inddrages i slutningen af det obligatoriske forløb. Når elever arbejder med computerbilleder, kan fælles oplevelser og udflugter, hvor eleverne har inddraget mange sanser, være et godt udgangspunkt.

En klasse arbejder med statuer. Der ses på statuer via internettet, og der snakkes om, hvilke statuer eleverne har set, hvad en statue er, og hvorfor nogle personer bliver afbilledet som en statue.

Eleverne fremstiller en statue af sig selv. Udgangspunktet er et digitalfoto, hvor de står i den stilling, som de vil afbildes i som statue. I forbindelse med en bytur tager eleverne digitalbilleder af forskellige pladser.

Billederne bearbejdes på computeren, hvor der eksperimenteres med farver, former, kopieringer, spejlinger m.m. De forskellige trin i billedprocessen gemmes undervejs for at sikre den reversible arbejdsgang.

Statuen sættes på en sokkel, og statuen kopieres over på billedet af en af de pladser, som eleverne tog billeder af på turen. Til sidst tilrettes statuens størrelse til billedet af pladsen. På grund af computerens muligheder for at redigere billedet uden tab i billedkvalitet kan eleverne tilegne sig mange erfaringer, fx om billeders opbygning og farvers betydning for udtrykket. I processen sker en løbende dialog mellem elever og lærer samt eleverne imellem om, hvilke værktøjer der er gode til forskellige opgaver. Hvornår er spraypistolen eller penslerne og den tykke eller punkterede streg god? Computeren er fortrinlig til parabejde, hvor der kan foregå en levende dialog i forbindelse med billedfremstillingen.

I processen inddrages computerbilleders opbygning, lagring, og fordele og ulemper i forhold til kendte processer diskuteres.

Anden klasse arbejder med eventyr. Udvalgte eventyr visualiseres i en billedhistorie med ledsagende tekst. Hver elev tegner billedelementer, der kan varieres: en arm løftes, en figur vendes og genbruges med andre farver. Historien præsenteres, og er mulighederne til stede, kan den suppleres med musik. For mange elever er computeren et fascinerende værktøj, bl.a. fordi alt kan slettes og laves om. Målet må derfor hele tiden fastholdes, så værktøjets muligheder ikke i sig selv bliver det dominerende.

Femte klasse laver forslag til omslaget på deres yndlingsbog. Opgaver, hvor kombinationen af tekst og billede supplerer hinanden, lægger op til eksperimenter med bogstavens billedlige form og valg af farve. I forbindelse med elevernes arbejder inddrages eksempler på computerens brug i hverdagssammenhænge: film med computermanipulationer, computeranimationer, reklamer, manipulerede billeder. Eleverne får derved forståelse for, at manipuleringsmulighederne er mangfoldige, og hvilken betydning computeren har for billedernes form og måden, der kommunikeres på.

Video

Med de friere, collageagtige muligheder kan dias være en indgang til arbejdet med det vanskeligere videomedie. Video, især med mindre børn, kan bruges til at fastholde den umiddelbare situation. Ønsker man at overskride dette, er en omhyggelig planlægning med drejebog nødvendig.

To store problemer har beskæftiget den plane billedkunst til alle tider: rummet og bevægelsen. Ved at arbejde med tegnefilm (flyttefilm) sættes fokus på bevægelse. Hvor mange stykker må mandens ben klippes op i for at få ham til at gå rigtigt på filmen? Hvordan går man egentlig? Hvor store ændringer skal der til, for at man oplever bevægelse? Kan man nøjes med at lade den talende figur bevæge øjnene? Hvor mange forskellige billeder skal der vises pr. sekund, for at det ser levende ud? På computeren kan man arbejde med flytte-filmmetoden med statisk baggrund og animerede figurer i forgrunden.

Undervisningsvejledning

Video kan integreres med computerarbejde. Fra videooptagelser kan enkeltbilleder hentes ind på computerens lager og bearbejdes der. Computeranimationer kan indlægges i videooptagelser. Med et digitalvideokamera kan billeder optages direkte på et digitalt medie og blive overført til computeren. Disse billeder og billedsekvenser fra internettet kan bearbejdes på computeren og blive brugt i forskellige præsentationssammenhænge. På computeren kan billedet manipuleres, billedelementer kan slettes eller tilføjes, farver ændres osv.

Undervisningsforløb

Optakter til undervisningsforløb

Mennesker i alle kulturer og alle samfundslag har altid udtrykt sig i billeder om eksistentielle emner som liv og død, det gode og det onde, glæden og sorgen. Sådanne emner kan igangsættes af læreren, når der opstår situationer, der er nærværende i den verden, eleverne befinder sig i. Det er deres behov, erfaringer, interesser, følelser og holdninger, der danner udgangspunkt for det praktiske billedarbejde.

Det kan fx være en pige i 3. klasse, der glæder sig til at lege med sine kammerater på sin fødselsdag. Hun vil gerne fortælle om sine forventninger, og de andre børn bidrager med, hvad de selv før har oplevet, og hvad de glæder sig til. Samtalen fører over i et ønske om at modellere figurer, der fortæller om det "At være glad".

Der er i avisen fotografier fra en naturkatastrofe. Der har været jordskælv, og mange af eleverne har også oplevet hændelsen via tv-udsendelser. Med afsæt i indsamlede pressefotos maler eleverne store billeder af deres medieoplevelser. Nogle af de indsamlede fotografier forestiller meget dramatiske situationer, og læreren tager i forbindelse med de billedsamtaler, der føres undervejs i forløbet, initiativ til at tale med eleverne om, hvad der er værdigt at vise på billeder. Det fører måske over i et tværfagligt emne om presseetik.

Se, trafiklysene spejler sig i den våde vejbane. Det kan være en oplevelse, der fører til billeder om former og farvers hastige skiften, fx udtrykt i en video.

Bøgetræet er lige ved at springe ud. Det kan være grundlaget for et billedarbejde om den forårsvågnende natur eller om naturens former brugt i arkitekturen.

Stenen, der er slidt helt rund af havet. Føl på den. Mærk dens tyngde. Hvordan er det at se med hænderne? Sansningen kan være indledningen til et skulpturarbejde.

Jo mere vi ser, oplever og skaber sammen med eleverne, jo mere bliver de i stand til at se, sanse og forstå.

Der er overalt muligheder for sanseindtryk af stor skønhed og det modsatte. Gå på visuel opdagelse med eleverne, lokalt og globalt, i kunsten og i medierne. Det direkte sansede, som eleverne gør til deres eget, og som de kan bevare for det indre øje, danner først og fremmest udgangspunkt for valg af indhold i billedarbejdet.

“Det gode liv” – et undervisningseksempel fra 2. klasse

Beskrivelsen uddyber, hvordan et fællesmenneskeligt eksistensemne kan bearbejdes tematisk.

Et emne er en overordnet betegnelse for et indhold. Et tema er en betegnelse, der gennem valg af synsvinkel på emnet karakteriserer dette nærmere, så eleverne kan forholde sig følelses- og holdningsmæssigt til det.

I dette eksempel hedder emnet “Det gode liv”, og den tematiske tilgang er: “Hvad behøver vi for at leve et godt liv?”

I billedarbejdets indledende fase undersøges, hvad eleverne ved i forvejen. Gennem samtale indkredses elevernes forståelse, som de bagefter fortæller om i tegning. Under arbejdsprocessen samtales om billedet, og den enkelte elev får afklaret og udvidet sine begreber. Holdninger og følelser konkretiseres gennem dette billedarbejde, som danner udgangspunkt for det videre forløb.

Eleverne laver nu nye billeder ud fra den viden og erfaringer, de har erhvervet i de foregående processer. Grupperne udarbejder skitser, og iagttagelsestegning inddrages undervejs, hvor der er behov for det. Billederne udstilles, og der samtales om dem. En ny kommunikationssituation opstår. Dette kan være optakt til et nyt undervisningsforløb.

Billedkundskab

Billedsamtale/kategorisering

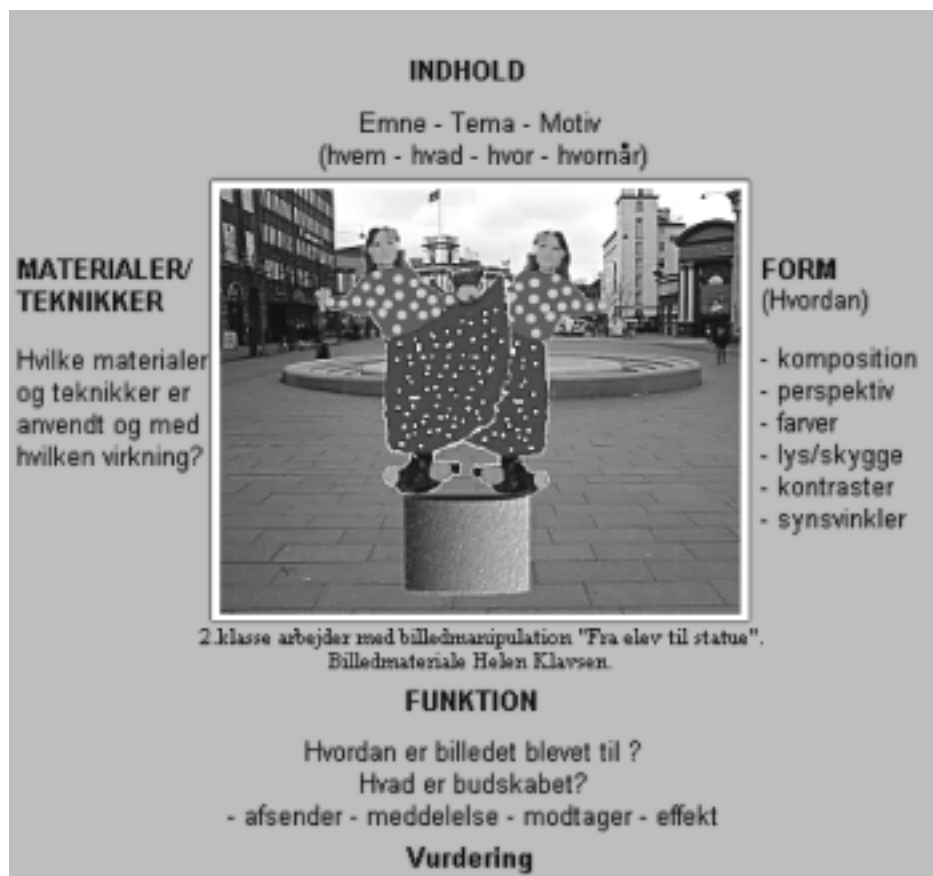
Tegningerne hænges op, og billedsamtalen tager udgangspunkt i billedernes indhold: Hvad kan man se på billedet? Hvad handler billedet om? Hvordan forklarer eleven sine hensigter med billedet? Hvilke billedsproglige virkemidler har eleven brugt?

Samtalen munder ud i en undersøgelse af, hvilke billeder der indholdsmæssigt hænger sammen, og ud fra billedanalysen finder eleverne måske følgende indholdskategorier: Det er dejligt at have kæledyr. Vi leger. Vi hygger os. Alene hjemme. Mørke er uhyggeligt. Vi holder fest.

Herefter undersøger eleverne billeder fra kulturen, der har relation til temaet. Udvalgte billeder beskrives, forklares, fortolkes og vurderes. Temaet er hermed yderligere blevet uddybet, og eleverne har fået mulighed for at opleve og forstå andre bearbejdninger af temaet.

Undervisningsvejledning

Analysemodel

Afhængig af det aktuelle billede kan billedanalysen tage udgangspunkt i hver af den ovenfor viste models fire sider.

Billedsamtaler lige fra begyndertrinnet bidrager til, at eleverne kan forholde sig aktivt og personligt til billeder. Billedsamtalen bygger på elevernes oplevelser, følelser og tanker med udgangspunkt i deres egne billeder. Gennem mange billedsamtaler udvikles en billedterminologi. Forskellige samtaleformer er vigtige, og billedsamtalen medfører, at eleverne får nye erkendelser om forhold ved indhold og fremstillingsmåder, som de kan bruge i aktuelle og efterfølgende arbejder.

Samtalen kan være en dialog under processen mellem den enkelte elev og læreren, der lytter og stiller åbne spørgsmål som: Kan du fortælle mig om, hvad du har tegnet? Hvordan blev billedet til? Er det, som du havde tænkt dig? Er der nogle steder, det er lykkedes særlig godt? Hvor sker der mest i billedet, og hvor sker der mindst?

Klassesamtalen undervejs i processen om de udstillede billeder øger elevernes fordybelse i deres billedforståelse, og der kan gives forslag til det videre arbejde. Det kan vedrøre indholds- og udtryksmæssige forhold om statuens stilling. Det kan være tekniske og formelle råd om, hvordan man rammer den ønskede farvenuance, spejler en figur eller tilpasser statuens størrelse til pladsen.

Når arbejdsprocessen er slut, billederne monteret og hængt op, præsenteret på skærmen eller printet ud, gennemføres en fælles evaluering af processen og arbejderne, så alle elever får respons på deres arbejde.

Kulturens billeder kan inddrages før, under og efter processen. Billedeksemplerne hjælper eleverne til at danne egne forestillingsbilleder om det valgte emne og kan benyttes til at undersøge, hvordan andre har arbejdet med samme indhold, materiale, teknik eller form. Elever og lærer kan i fællesskab samle en billedbank med mange slags billeder fra aviser, blade, postkort, internettet, udstillingskataloger mv. Eleverne kan hente inspiration i samlingen, ligesom de kan kategorisere billeder efter indhold, materialer eller funktion.

Hvor det er muligt, opsøger lærer og elever museer og udstillinger. Eleverne kan inden besøget se reproduktioner af udvalgte værker. Ud over genkendelsens glæde oplever de forskellen mellem reproduktionen og det originale værk. Den enkelte elev kan på forhånd "adoptere" et billede for nærmere undersøgelse på stedet, hvor vedkommende kan fortælle eller skrive om det og muligvis lave en skitse for yderligere at fordybe sig i indholdet.

Billedanalyse handler om at beskrive, forklare, fortolke og vurdere billeder. Når eleverne beskriver et billede omhyggeligt med alle detaljer, lærer de det at kende. De kan diskutere, hvorfor det mon er blevet lavet, og de kan tale om dets virkemidler. Når eleverne vurderer og fortolker billeder, er det bl.a. på grundlag af deres erfaringer, følelser, holdninger, deres kulturbaggrund, og hvad de selv har oplevet ved at beskæftige sig med billeder. Herved får eleverne muligheder for at udvikle deres eget billedudtryk.

Visuel kommunikation

Visuel kommunikation kan finde sted gennem forskellige medier, fx tv, video, computer, billedmobiltelefon, blade, plakater, aviser, postkort, performances, shows og udstillinger.

Når elevernes billeder skal udstilles, diskuteres forskellige ophængningsprincipper i klassen. Skal billederne hænge på række, holde underkant eller hænge i en blok, der fylder hele væggen? Hænger de for højt eller for lavt? Ændrer farverne i et billede evt. farverne i billederne ved siden af i ophængningen? Forskellige muligheder diskuteres og afprøves. Erfaringer fra ophængninger andre steder inddrages, fx i medborgerhuset, billedskolen eller kunstmuseet.

I billedlokalet ophænges arbejdsudstillinger til billedsamtaler undervejs i det praktiske billedarbejde både af elevernes egne billeder, men også af andre billeder, der er relevante for det aktuelle arbejde i lokalet. Det er en god idé at etablere et fast udstillingssted på skolen. Det kan være i en kantine, en aula, skolebiblioteket eller et lignende område, hvor der færdes mange hver dag.

Til et godt udstillingssted hører fysiske rammer som ubrudte vægflader malet i lyse, neutrale farver, skinner til ophæng, skifterammer i fx to standardstørrelser, godt lys, spots

Undervisningsvejledning

anbragt på lysskinner, podier og montrer til skulpturer samt forskellige former for animationsfigurer og andre tredimensionale arbejder og muligheder for formidling af de elektroniske billeder. Der skal således være muligheder for både udstillinger og forestillinger.

Redigering og udstilling af et billedmateriale giver mulighed for dokumentation og visualisering. Som kommunikation i skolens hverdag kan arbejdet bruges i skolebladet, på skolens hjemmeside og til billedreportage fra undervisningssituationer og præsentationer af elevernes arbejder.

Etableringen af et levende udstillingsmiljø på skolen med skiftende udstillinger af elevarbejder og kunstudstillinger kan give anledning til udveksling og samarbejde mellem skolen og lokalområdet. Her kan eleverne bl.a. gøre erfaringer mellem det formelle og indholdsmæssige i en visuel kommunikation og opdage, at de er en del af et større fællesskab.

Plakater, pressemeddelelser, kataloger og billedfortegnelser kan udarbejdes i tilknytning til udstillingerne. Der kan arbejdes med sammenhæng mellem billede, bogstavform og layout.

Eleverne kan i relation til de udstillede billeder danne "levende" tableauer med deres kroppe eller anvende udvalgte dukkeformer. Kunstnere kan inviteres til at fortælle, mime, danse, spille musik m.m. Udstillingsmiljøet i skolens hverdag er en læremulighed i forbindelse med visuel kommunikation. Det kan ruste eleverne til at vælge, udføre og formidle deres produkter, fx i forbindelse med projektarbejde.

Informationsteknologi

Informationsteknologien har skabt øget fokus på den billedlige fremstillingsform, og teknologien er tilgængelig på den almindelige, personlige computer. I billedkunst kan computeren inddrages i forbindelse med mange sider af faget, og den tilbyder nogle nye muligheder og perspektiver.

Arbejdet med computeren kan såvel handle om billedskabende- som billedbehandlende processer samt om billedkomposition. Eleverne kan tegne eller male direkte i computeren enten ved brug af vektorelementer (linier, buer, former osv.) eller i frihånd (prik for prik). Der er også muligt at overføre elevernes håndlavede billeder gennem scanning og arbejde videre på dem på computeren. Omvendt kan computerbilleder danne grundlag for en manuel bearbejdning, hvilket bl.a. giver nye muligheder for at eksperimentere.

Billedbehandling af tegninger, malerier, digitalfotografier m.v. kan foretages digitalt ved hjælp af filtre og effekter. Det digitale billedmateriale kan deles op, sættes sammen, kopieres og redigeres uden kavalitetstab, hvilket giver muligheder for at eksperimentere med billedkomposition i en cirkulær proces, hvor man kan gå tilbage til en tidligere løsning eller ændre og bearbejde delelementer.

Undervisningsvejledning

I forhold til billedkundskab betyder internettet en øget, hurtig tilgang til billedligt materiale, og de eksperimentelle muligheder for billedbehandling og manipulation giver nogle nye perspektiver på dette område.

Computeranimation af flade billeder er en almindelig del af internettets præsentationsformer og har nået udbredelse som en almindelig tilgængelig teknik, der også er egnet for børn. Animation kan foretages ved flyttemetoden eller som automatiseret bevægelse. Der kan tegnes direkte i programmet eller benyttes importerede billeder. Færdige animationer kan præsenteres på nettet, indgå i multimedie-præsentationer sammen med tekst og lyd eller videreudvikles til spil gennem brug af simpel interaktion.

Digitale billeder er velegnede til multimedie- og internetpræsentationer i en tværfaglig sammenhæng, hvor tekst, billede, musik og lyd kan kombineres som helhed af alsidige, kvalificerede udtryksformer.

Undervisningsdifferentiering

Undervisningsdifferentiering er et princip for tilrettelæggelse og gennemførelse af undervisningen i en klasse eller gruppe, hvor den enkelte elev tilgodeses, samtidig med at man bevarer fællesskabets muligheder.

Undervisning, der bygger på undervisningsdifferentiering, tilrettelægges, så den styrker og udvikler den enkelte elevs interesser, forudsætninger og behov og tillige rummer fælles oplevelser og erfaringsgivende situationer, der giver eleverne mulighed for at samarbejde om at løse opgaver.

Billedkunstoffaget giver en særlig mulighed for at undervisningsdifferentiere ved at anvende forskellige metodiske tilgange i undervisningen afhængig af den enkelte elevs motorik, tegneudvikling og temperament.

Med udgangspunkt i de fastlagte mål kan undervisningen tilrettelægges efter elevernes varierede behov med inspiration fra nedenstående spørgsmål:

Hvilke dele af undervisningsindholdet er især egnet til fælles arbejde i klassen?

I den indledende fase af et forløb kan fælles oplevelser som fx en ekskursion, samtale om emnet, relevante billedsamtaler mv. være egnet som fælles arbejde i klassen. Diskussion og planlægning af en formidling i form af en udstilling kan ligeledes være et klasseprojekt.

Hvilke dele af undervisningsindholdet er især egnet til individuelt arbejde?

I den udførende fase, hvor de individuelle og manuelle færdigheder træder mere frem, er denne arbejdsform særligt egnet. Elevernes forskellighed og behov for eget tempo – med mulighed for fordybelse og rum til kreativitet – kan imødekommes.

Undervisningsvejledning

Hvilke dele af undervisningsindholdet er især egnet til pararbejde?

Pararbejdet giver i den kreative og eksperimenterende fase muligheder for gensidig inspiration og konstruktiv dialog. Pararbejde overskrider således begrænsningen ved individuelt arbejde, men opretholder alligevel kvaliteter fra denne arbejdsform. Arbejdsformen kan tænkes såvel i billedfremstilling som i billedkundskab. Pararbejde vil være en velegnet arbejdsform i forbindelse med billedfremstilling ved hjælp af computer.

Hvilke dele af undervisningsindholdet er især egnet til gruppearbejde?

Fælles billedskabende projekter, hvor forskellige dele bidrager til et komplekst hele, er oplagt som gruppearbejde. Gruppearbejdsformen vil danne en central ramme for et fælles projekt med plads til skiftende arbejdsformer og en kobling mellem billedfremstilling, billedkundskab og visuel kommunikation.

Hvilke dele af undervisningsindholdet kan især give anledning til egentlige samtaler med eleverne til støtte for deres forståelse og eget fortsatte arbejde med indholdet?

Samtaler under selve billedfremstillingen, billedsamtaler og billedanalyser i klassen samt ved præsentationen af elevernes arbejder.

Hvilke dele af et undervisningsforløb giver især mulighed for at fremme elevernes sociale forståelse og adfærd?

Eleverne må i det daglige arbejde vise hensyn til hinanden, når de er fælles om praktiske forhold, i dialogen og i forhold til den kreative proces. Dette kræver alsidige samarbejdsformer, som er befordrende for deres sociale forståelse og adfærd. Det er centralt, at fagets æstetiske karakter og den kreative arbejdsform bidrager til – og bygger på – udvikling af konstruktive og gensidigt støttende samarbejdsformer.

Evaluerings

I forbindelse med undervisningens planlægning og tilrettelæggelse må man overveje, hvordan det kan sandsynliggøres, at de mål, man har sat sig for undervisningen, er opfyldt. Evalueringen finder løbende sted i den daglige undervisning, gennem samtaler med den enkelte elev under arbejdsprocessen og ved klassesamtaler i forbindelse med udstillinger og præsentationer i og uden for skolen.

Det er centralt, at de mere tekniske og håndværksorienterede kompetencer ikke kan løsrives fra fagets udtryks- og erkendelsesmæssige side. Vægtningen af sammenhæng i evalueringen er desuden af betydning for, at eleven opfatter en vurdering og værdsættelse som meningsfuld, og at evalueringen kan tjene som et værktøj for elevens videre læring.

Som i andre fag er lærerens notater på baggrund af iagttagelser samt samtaler med eleverne en meget anvendelig evalueringsform.

Eleverne bør i vidt omfang inddrages i evalueringen, så de kan forholde sig meningsfuldt til den udvikling, der finder sted. Skolens ledelse, lærerne, de øvrige elever, forældrene og andre kan ligeledes involveres i forskellige sammenhænge – eksempelvis når en afsluttende præsentation og evaluering sker i form af en udstilling.

Kontinuitet

Den obligatoriske undervisning i billedkundst forløber fra 1.-5. klasse. Da lærerskift kan forekomme, er det en god ide, at klassen og/eller læreren fører logbog. En sådan kan indeholde klassens årsplan for faget, men også beskrivelser af forskellige forløb og aktiviteter. Her skrives kort, hvilke emner og temaer, der er arbejdet med, hvilke virksomhedsformer, der har været fokus på, hvor langt eleverne er kommet i beherskelsen af teknikker og metoder, og hvilke inspirationskilder og arbejdsformer der har været anvendt.

En sådan logbog er ikke bare et vigtigt redskab i kommunikationen med de lærere, der senere skal overtage klassen. Den er også et vigtigt redskab for læreren selv, der hermed har overblik over, i hvilket omfang de centrale kundskabs- og færdighedsområder bliver tilgodeset, og at der sker en hensigtsmæssig progression i det samlede forløb. Derved kan logbogen også være en hjælp i samarbejdet med forældrene.

Billedkunst som valgfag

Eleverne på de ældste klassetrin må have mulighed for at fordybe sig i et eller flere store emner, temaer og forløb og have tid til at bearbejde dem. Læreren kan i sin introduktion lægge vægt på, at der fremlægges en bred vifte af udtryksformer og fx demonstrere nogle af disse ved hjælp af film, video og billeder fra kunsten og hverdagen eller vise eksempler på tidligere valgholds arbejder.

Følelser, sansninger, oplevelser og ideer er personlige i deres væsen, og derfor er det vigtigt at holde eleverne fast i at tage sig selv alvorligt i forhold til det indhold, de vil lave billeder om. Det endelige valg af udtryksform foretages først, når eleverne har en afklaret forestilling om, hvad de vil udtrykke sig om.

De ældste elever tilhører en aldersgruppe, der på mange måder er særligt følsomme. Mange er generte og mangler mod til at udtrykke sig gennem billedsproget. Der må derfor skabes en atmosfære af tryghed og tillid for at forløse udvikling og erkendelse, idet det dog af og til gerne må "gøre ondt" at kæmpe med billedudtrykket. Elevernes arbejde med eget udtryk er en vigtig del af den æstetiske erkendelse.

Undervisningsvejledning

Elevgruppens billedfascinationer er tit knyttet til de elektroniske billedformer, fx musik-videoer med hurtige billedskift, forskellige slags computerspil og grafiske udtryksformer. Betagelsen af billederne skaber interesse for billedsproget, så eleverne får lyst til at udtrykke sig om væsentlige temaer i deres eget liv: om kærlighed, had, sorg, svigt, vold, venskab, uvenskab, forelskelse samt forhold til ungdomsgrupper og egen identitet.

De ældste elever viser stigende interesse for naturalistisk gengivelse. Er de i gang med et større emnearbejde om “De unge fredag aften” har de måske brug for at gengive dansende unge. Det giver anledning til tegning af den menneskelige skikkelse og dens bevægelser samt studier af fx proportioner, linieforløb og rumskabende lys/skyggeforhold.

Der kan også opstå behov for studier, hvor eleverne undersøger, hvordan kompositionsformer kan understrege bevægelsen i billedet, ligesom samtaler om diskotekets farver, lyde og former kan føre til farveeksperimenter for at finde den bedste palet til dette emne.

Sådanne studier kan ligeledes danne basis for billeder, hvor emnet bearbejdes nonfigurativt, ved at farvevalg, komposition og rytme refererer til de unges fredag aften. Eleverne kan undersøge, hvilke former de opfatter som organiske, og som refererer til det bevægelige, og hvilke der refererer til geometriske former i diskoteket.

8. klasse har arbejdet med perspektivtegning “Langs Jernbanen”.
Billedmateriale Bjarne Belhage.

Den større fordybelse betyder, at eleverne udvikler deres billedsyn og praktiske udtryksfærdighed, hvilket også er nødvendigt, for at de kan opleve betydningen af deres arbejde. Der bør derfor anvendes materialer og værktøj af god kvalitet, der er med til at signalere det seriøse, og at elevernes arbejde tages alvorligt. Det er naturligt, at eleverne stifter bekendtskab med farvelære, stofflige og strukturgivende materialer, og hvordan der kan skabes rum i billeder både ved hjælp af farver og perspektiviske linievirkninger. Det kræver både viden og forståelse. Voksenkunsten inddrages som demonstrationsmateriale og er

med til at udvikle den æstetiske dannelse og elevens forhold til eget udtryk. Derudover viser et sådant billedmateriale, hvorledes kunsten skaber kommunikation og er del af den demokratiske proces.

Når eleverne udtrykker sig i rumlige billeder, kan de prøve at formulere en idé, en holdning eller en følelse, som skulpturen skal være et svar på. Det kan være et spørgsmål til klassen eller en billedtitel, fx "Indkig med udblik". Eleverne tænker måske på noget med vinduer og finder et område på skolen, hvor de kan installere vinduer, dvs. diverse rammer. Vinduerne kan fx hænges i et træ, i skolens kælder, eller eleverne kan kigge ind i et rodet skab. Under arbejdet med "vinduerne" udvikles associationer og inspiration, og de bliver måske til installationer med symbolske betydninger, der udtrykker følelser som ensomhed, hygge, udlængsel, klaustrofobi eller tryghed.

Læreren kan give eleverne en overskrift, fx "Det globale miljø". Skulpturen bliver et svar på en elevs viden og holdning til globale miljøproblemer og udtrykkes måske i en simpel papmacheteknik. En kæmpeballon giver krop til en stor papmachekugle. På kuglen er jordkloden malet, og der er udskåret kighuller i kuglen. Den, der kigger ind, ser et sceneri med menneskehænder, der rækker bedende op gennem tilsølede tønder med kemikalieaffald, op mod en gylden kugle i jordklodens nordre del. Her har eleven skabt et ide-mæssigt udtryk og givet sit tavse svar på en af klodens komplicerede problemstillinger.

Nogle kunstnere arbejder med installationskunst blandt andet for at sætte gang i en debat om forskellige samfundsmæssige og eksistentielle spørgsmål. At arbejde med idéudtryk i form af konceptkunst kan være vedkommende for de ældre elevers eksistentielle søgen efter svar på store spørgsmål.

I tværfaglige sammenhænge kan der i arkitekturforløb arbejdes dybtgående med arkitekturens tilblivelsesproces.

Eleverne har fx fået udpeget en aktuel byggegrund, som de ønsker at anvende til et ungdomshus. Grunden besøges, og eleverne kan med alle sanser registrere forhold ved arealet som fx størrelse, form, niveauforskelle, lyde, lugte m.m. De noterer sig beplantning, der skal bevares, udsigtsforhold og de eksisterende bygningers stil og farver. Der fremskaffes matrikelkort fra teknisk forvaltning.

Eleverne udformer nu i grupper et byggeprogram med optimale krav og store ønsker med hensyn til funktionelle og æstetiske krav som rumindretning, størrelse, placering på grunden, forhold til eksisterende byggeri, farver, materialevalg m.m. Hvordan skal kravene vægtes mellem det funktionelle og ønsket om en arkitektonisk perle?

Eleverne bygger modeller i et givet størrelsesforhold. Modellerne evalueres, og samtale spørgsmål kan fx handle om, hvorvidt den ønskede funktion opfyldes, og hvordan beliggenheden er på grunden, og hvilke fortrin og ulemper de enkelte løsninger har.

Erfaringerne kan være et vigtigt grundlag for elevernes personlige engagement i deres fysiske omgivelser og kan give dem forudsætninger for at deltage i den demokratiske debat om lokalplaners udformning.

Undervisningsvejledning

De unges fascination af visuelle produkter, hvor billeder, lyd, tekst og tale er integreret i meddelelsens form, er en velegnet referenceramme for eleverne til at arbejde med billedudtryk og præsentationer ved hjælp af multimedia.

Eleverne kan fx arbejde med et emne om deres bymiljø. De arbejder med forskellige udsnit af byen og dens liv og vælger en præsentation af det valgte aspekt, behandlet positivt/negativt set fra forskellige synsvinkler: den unge selv, de arbejdsløse, de handicappede og pensionisterne.

Til arbejdet anvendes computer, kamera, lydudstyr og det for produktionen nødvendige multimedie-program.

Billedanalyse/billedsamtale er en videreudvikling af, hvad der arbejdes med på det obligatoriske forløb. Der lægges vægt på samtaler om væsentlige kunstværker i kulturen. Der tænkes her på billeder, der har været stildannende og banebrydende eller på anden måde er blevet kendt som klassikere i vor kultur, fx Skagensmalerne eller Cobragruppens malerier.

Som udgangspunkt for billedsamtalen må læreren gøre sig klart, hvilke sider af billedet der skal lægges vægt på. Man kan vælge at hæfte sig ved afsender- og modtagerforhold, fx ved plakatkunst og fotografier. Måske dominerer farvesproget i billedet og giver anledning til en nøjere analyse af fx spektralfarver, komplementærfarver og signalfarver. Samtalen kan også dreje sig om billedets formelle opbygning eller om de indholdsmæssige tegns betydning.

For at eleverne skal kunne udtrykke sig verbalt om billederne, er det væsentligt, at de lærer at kunne beskrive og forklare, hvad de ser på billedet. For at skabe sammenhæng, overskuelighed og baggrund og for at kunne analysere og vurdere billeder må man kende til billedkategorisering. Det kan dreje sig om det historiske eller stilmæssige, eller udgangspunktet kan være materialernes anvendelse eller det rent formsproglige udtryk. Smarte reklamer kan fx give anledning til samtaler om farver, harmoni, balance og kontrast. Samtalen kan føre over til almene overvejelser over det abstrakte maleri og videre til synspunkter om fx Piet Mondrians billeder. Gendigtninger over hans abstrakte farvekompositioner genfindes i flere reklamer.

Med disse konstruktivistiske billeder som udgangspunkt bygger 9. klasses elever måske en portal til skolen i lægter og hårde masonitplader, der farvelægges efter et strengt konstruktivistisk princip.

I arbejdet med billedanalyse og billedsamtale skal et billede ikke vises isoleret, men sammenlignes og evt. polariseres med andre værker. Det kan være, at billederne indbyrdes supplerer hinanden, eller at de optræder som modbilleder til hinanden. Det gælder om at skabe oplevelser, der får eleverne til at reflektere i det rum, der opstår mellem beskuer og billede.

Undervisningsvejledning

Eleverne bør aktivt tage del i hele udstillingsprocessen, når deres egne og andres billeder udstilles. De undersøger, hvordan et billedudtryk kan ændres med beskæring, inden det monteres i fx passepartout. Forskellige måder at præsentere billeder på undersøges, fx den dynamiske og urolige ophængning, den velordnede og rolige eller den tema- eller gruppebestemte ophængning. Vælger eleverne at præsentere deres by i en plancheudstilling, gennemgås forskellige principper herfor: lodret/vandret, diagonalopsætning m.m. Det overvejes, hvem udstillingen henvender sig til, hvordan startbilledet skal vække interesse, ligesom layoutmæssige forhold med hensyn til tekstmængde, bogstavhøjde og linielængde vurderes i forhold til læseafstand.

Uddannelsesstyrelsens håndbogsserie

I denne serie udsender Uddannelsesstyrelsen publikationer med baggrundsorientering om lovgivningen, uddannelser og enkelte fag samt vejledninger om god praksis mv. Håndbøgerne er rettet mod uddannelsernes drift. I 2003 og 2004 er følgende udkommet eller under udgivelse i serien:

2003:

- Nr. 1: Typografi og læselighed – på skærm og papir. Brugervejledning til skrifttypen Union (UVM) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 2: Brugervejledning til MultiMedie Engelsk. Tegnsprogsstøttet undervisningsmateriale til engelsk inden for træfagene for elever med hørevanskeligheder og andre vanskeligheder under erhvervsuddannelse (UVM) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 3: Projekt, case, opgave – hvad er projektarbejde i eud? En håndbog (UVM 7-360) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 4: Brugervejledning til Smedeuddannelsen. Tegnsprogsstøttet undervisningsmateriale til Smedeuddannelsen for elever med høre-, læse- og andre vanskeligheder under erhvervsuddannelse (UVM) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 5: Brugervejledning til Skærbaseret Svendeproeve. Prøveforberedende undervisningsmateriale til elever med læsevanskeligheder og andre vanskeligheder under erhvervsuddannelse mv. (UVM) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 6: Manual for tilsyn med undervisning i dagbehandlingstilbud samt på opholdssteder og døgninstitutioner (UVM 0121) (Grundskolen)
- Nr. 7: Kontaktlærerenes værktøjskasse (UVM) (Internetpublikation) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 8: Evaluering af de personlige kompetencer i sosu – de grundlæggende social- og sundhedsuddannelser (UVM 0124) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 9: Fælles Mål: Faghæfte 1: Dansk (UVM 5-431) (Grundskolen)
- Nr. 10: Fælles Mål: Faghæfte 12: Matematik (UVM 5-432) (Grundskolen)
- Nr. 11: Fælles Mål: Faghæfte 24: Elevernes alsidige personlige udvikling (UVM 5-434) (Grundskolen)
- Nr. 12: Fælles Mål: Faghæfte 25: Børnehaveklassen (UVM 5-433) (Grundskolen)
- Nr. 13: Vejledningsreformen – kort fortalt (UVM 0126) (Uddannelsesområderne)
- Nr. 14: Råd og vink om afskrift og plagiat ved projektarbejde på htx (Internetpublikation) (Erhvervsgymnasiale uddannelser)
- Nr. 15: Orientering om folkeskolens afsluttende prøver 2004 (UVM 5-435) (Grundskolen)
- Nr. 16: Prøver, Evaluering, undervisning. En samlet evaluering af folkeskolens afsluttende prøver maj-juni 2003 (UVM 5-436) (Grundskolen)
- Nr. 17: AMU under forandring – om reformen fra 2004 (UVM 0131) (Arbejdsmarkedsuddannelser)
- Nr. 18: Råd og vink om afsætning på hhx (Internetpublikation) (Erhvervsgymnasiale uddannelser)

2004:

- Nr. 1: Fælles Mål: Faghæfte 2: Engelsk (UVM 5-438) (Grundskolen)
- Nr. 2: Fælles Mål: Faghæfte 3: Kristendomskundskab (UVM 5-439) (Grundskolen)
- Nr. 3: Fælles Mål: Faghæfte 4: Historie (UVM 5-440) (Grundskolen)
- Nr. 4: Fælles Mål: Faghæfte 5: Samfundsfag (UVM 5-441) (Grundskolen)
- Nr. 5: Fælles Mål: Faghæfte 6: Idræt (UVM 5-442) (Grundskolen)
- Nr. 6: Fælles Mål: Faghæfte 7: Musik (UVM 5-443) (Grundskolen)
- Nr. 7: Fælles Mål: Faghæfte 8: Billedkunst (UVM 5-444) (Grundskolen)
- Nr. 8: Fælles Mål: Faghæfte 9: Håndarbejde (UVM 5-445) (Grundskolen)
- Nr. 9: Fælles Mål: Faghæfte 10: Sløjd (UVM 5-446) (Grundskolen)
- Nr. 10: Fælles Mål: Faghæfte 11: Hjemkundskab (UVM 5-447) (Grundskolen)
- Nr. 11: Fælles Mål: Faghæfte 13: Natur/teknik (UVM 5-448) (Grundskolen)
- Nr. 12: Fælles Mål: Faghæfte 15: Biologi (UVM 5-449) (Grundskolen)
- Nr. 13: Fælles Mål: Faghæfte 16: Fysik/kemi (UVM 5-450) (Grundskolen)
- Nr. 14: Fælles Mål: Faghæfte 17: Tysk (UVM 5-451) (Grundskolen)
- Nr. 15: Fælles Mål: Faghæfte 18: Fransk (UVM 5-452) (Grundskolen)
- Nr. 16: Råd og vink om internationalisering hhx (Internetpublikation) (Erhvervsgymnasiale uddannelser)

Publikationerne kan købes hos Undervisningsministeriets forlag eller hos boghandlere. Visse publikationer er trykt i meget begrænset oplag og kan derfor kun rekvireres i ganske særlige tilfælde mod betaling af et ekspeditionsgebyr. Internetpublikationerne kan frit downloades fra www.uvm.dk – til eget brug.

På UVM's website – på adressen: <http://www.uvm.dk/katindek.htm> – findes en oversigt over hæfter i Uddannelsesstyrelsens publikationsserier udgivet i 1999, 2000, 2001, 2002 og 2003